

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMI

Hollolan seurakunta ja Hämeenkosken kappeliseurakunta

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Tekniikan ala
Ympäristötekniikan koulutusohjelma
Ympäristötekniikka
Opinnäytetyö
Kevät 2012
Anni Salila

Lahden ammattikorkeakoulu
Ympäristötekniikan koulutusohjelma

SALILA, ANNI:

Kirkon ympäristödiplomi
Hollolan seurakunta ja
Hämeenkosken kappeliseurakunta

Ympäristötekniikan opinnäytetyö, 43 sivua, 7 liitesivua
Kevät 2012

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä käsitellään seurakunnille räätälöityä ympäristöjärjestelmää – Kirkon ympäristödiplomia, jota Hollolan seurakunta ja Hämeenkosken kappeliseurakunta päättivät hakea ensimmäistä kertaa. Kirkon ympäristödiplomi on seurakunta varten laadittu ympäristöjärjestelmä, joka mukailee ISO 14001 -ja EMAS-ympäristöjärjestelmien rakennetta. Opinnäytetyön tavoitteena on tehdä seurakunnan toiminnoista sisäinen ympäristökatselmus ja laatia seurakunnalle ympäristöohjelma, jonka avulla se voi hakea kirkon ympäristödiplomia. Ympäristöohjelman tarkistaa järjestelmää varten koulutettu auditointi.

Hollolan seurakunnan ympäristökatselmuksessa kartoitettiin seurakunnan kaikki toiminnot haastatteleamalla seurakunnan työntekijöitä ja kiertämällä seurakunnan kiinteistöissä. Katselmuksessa ilmeni, että seurakunta täyttää suurelta osin kaikki järjestelmän minimivaatimukset, mutta parannuskohteita on. Ympäristöohjelma laadittiin ympäristökatselmuksen pohjalta, ja siinä on mainittu seurakunnan ympäristötavoitteet ja keinot, joilla niihin aiotaan päästä, sekä aikataulut ja vastuhenkilöt tehtäville toimille.

Hollolan seurakunnalle laadittu ympäristöohjelma on voimassa vuosina 2012–2016, ja sen lähtökohtana on lakien ja määräysten noudattaminen. Tavoitteena ympäristöohjelmassa on ympäristösuojelun tason jatkuva parantaminen. Käytännön tavoitteina on pienentää veden ja energian kulutusta, vähentää jätteiden muodostumista, huomioida ympäristö- ja eettiset näkökulmat hankinnoissa, parantaa kiinteistöjen energiatehokkuutta sekä pienentää seurakunnan hiilidioksidipäästöjä. Ympäristökasvatuksella pyritään vaikuttamaan henkilökunnan, luottamushenkilöiden ja seurakuntalaisten ympäristömyönteisiin asenteisiin.

Asiasanat: ympäristödiplomi, seurakunta, ympäristökatselmus, ympäristöohjelma, kappeliseurakunta, ympäristöjärjestelmä

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Environmental Technology

SALILA, ANNI:

Environmental Diploma of the Church
The Parish of Hollola and the Chapel
Parish of Hämeenkoski

Bachelor's Thesis in Environmental Engineering, 43 pages, 7 pages of appendices

Spring 2012

ABSTRACT

This study deals with the environmental diploma of the Church. The parish of Hollola and the chapel parish of Hämeenkoski are going to apply for the diploma for the first time. The environmental diploma of the Church is an environmental system designed for the parishes and it is based on the ISO 14000 and EMAS environmental standards. The aim of this study was to make an environmental review and an environmental program. The parish can apply for the diploma when the environmental program is inspected by an auditor trained for the system.

In the environmental review of the parish of Hollola all actions of the parish were surveyed by interviewing the employees of the parish and inspecting the real estate of the parish. The review indicated that the parish meets most of the minimum criteria but it also has many improvement points. The environmental program was made based on the environmental review. The program states aims and ways how the problem described in the environmental review are going to be solved. The schedules and persons of charge are also presented.

The environmental program of Hollola runs from year 2012 to 2016. The starting point is that the parish follows the law and regulations. The aim is to continue improving the level of environmental protection. Some practical aims are to decrease the consumption of water and energy, to generate less waste, to pay attention to environmental and ethical aspects in acquisitions of the parish, to improve energy efficiency of the real estates and to decrease carbon dioxide emissions. Through environmental education the parish will try to develop positive environmental attitudes among the employees, the shop steward of the parish and members of the congregation.

Key words: environmental diploma, parish, environmental review, environmental program, chapel parish, environmental program

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	HOLLOLAN SEURAKUNTA	3
2.1	Historiaa	3
2.2	Taustatietoa	3
2.3	Seurakunnan tilat	4
2.3.1	Kirkot	4
2.3.2	Hautausmaat	4
2.3.3	Leirikeskukset	5
2.3.4	Muut tilat	5
3	KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMI	7
3.1	Kirkon ympäristödiplomi Suomen evankelis-luterilaisissa seurakunnissa	8
3.2	Kirkon ympäristödiplomi Tampereen hiippakunnassa	9
3.3	Kirkon ympäristödiplomi Päijät-Hämeessä	10
4	YMPÄRISTÖDIPLOMIN HAKUPROSESSIN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	11
4.1	Lähtökohdat	11
4.2	Tavoitteet	11
4.3	Haasteet	12
5	SISÄINEN YMPÄRISTÖKATSELMUS	13
5.1	Ympäristödiplomin hakuprosessi ja laadinta	13
5.2	Toiminta ja talous	14
5.2.1	Hankinnat	14
5.3	Ympäristökasvatus	15
5.4	Jätehuolto	16
5.5	Siivous	17
5.6	Energia ja rakentaminen	18
5.7	Keittiöt ja ruokalat	19
5.8	Toimistotyö	21
5.8.1	Toimiston hankinnat	21
5.8.2	Paperin kulutus	22
5.9	Hautausmaat ja viheralueet	22
5.9.1	Hautausmaan inventoinnit ja kartoitukset	22

5.9.2	Hoitomenetelmät	23
5.10	Leiri- ja kurssikeskukset	24
5.11	Metsänhoito	25
5.12	Liikenne	26
5.12.1	Seurakunnan tilat	26
5.12.2	Työntekijöiden työmatkaliikenne	27
5.12.3	Kimppakyydit ja yhteiskuljetukset	28
6	YMPÄRISTÖOHJELMA	30
6.1	Ympäristöjärjestelmän laadinta	30
6.2	Toiminta ja talous	31
6.3	Ympäristökasvatus	32
6.4	Jätehuolto	32
6.5	Siivous	33
6.6	Energia ja rakentaminen	34
6.7	Keittiöt ja ruokalat	34
6.8	Toimistotyö	35
6.9	Hautausmaat ja viheralueet	36
6.10	Leiri- ja kurssikeskukset	36
6.11	Metsänhoito	37
6.12	Liikenne	37
7	YHTEENVETO	39
	LÄHTEET	41
	Painetut lähteet	41
	Elektroniset lähteet	41
	Muut lähteet	43
	LIITTEET	44
	Liite 1 Yhteenveto ympäristökyselystä	44
	Liite 2 Parinpellon leirikeskuksen ympäristöohjeet	47

1 JOHDANTO

Viimeisten vuosikymmenien aikana ympäristöasiat ovat nouseet yhdeksi merkittävimmistä aiheista maailmanlaajuisesti. Teologisena lähtökohtana voidaan pitää sitä, että ympäristöongelmien ja ilmastonmuutoksen taustalla on ihmisen vääristynyt suhde luontoon ja siitä seurannut kestämaton kulutus (Kirkkohallitus 2008, 17). *Herra Jumala asetti ihmisen Eedenin puutarhaan viljelemään ja varjelemaan sitä* (1. Ms. 2:15). Ympäristökysymykset ovat kirkolle tärkeitä. Ympäristötyöhön halutaan panostaa ja kannustaa sekä toimia tukena ja esimerkkinä.

Kristilliset kirkot ympäri maailmaa ovat jo vuosia pitäneet ilmastonmuutosta pahimpana ympäristökriisinä. Huoli ilmastonmuutoksesta on kannustanut monenlaisiin toimiin. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus hyväksyi vuonna 2008 kirkon ilmasto-ohjelman: kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus (Kirkkohallitus 2008, 9). Ohjelman mukaan kiitollisuus Jumalan lahjoja kohtaan herättää kunnioittamaan hänen luomakuntaansa ja suojelemaan sitä. Kristilliseen uskoon kuuluu yksinkertainen elämäntapa, jossa olennaiset asiat erottuvat. Kunnioitus luomakuntaa kohtaa edistää tavoittelemaan kohtuullista elämäntapaa. (Kirkkohallitus 2008, 33.)

Hollolan seurakunta haluaa tehdä oman osansa ympäristö- ja ilmastotalkoissa. Ympäristöasioiden sisällyttämiseen osaksi kaikkea toimintaa ja toimiakseen esimerkkinä, päätti seurakunta hakea ensimmäisen kerran kirkon ympäristödiplomia. Hollolan seurakunnassa ympäristödiplomin hakuprosessi alkoi joulukuussa 2010 seurakunnan johtoryhmän ja Lahden ammattikorkeakoulun ympäristötekniikan opiskelijan tapaamisesta. Hollolan seurakunnassa ympäristöasiat olivat olleet osana toimintaa pitkään ja ympäristötyötä oli tehty jo 1990-luvun alusta asti. Uusi kirkko- ja seurakuntakeskus oli saatu valmiiksi alkuvuodesta 2010, joten uudelle projektille oli sopiva hetki ja kiinnostusta lähteä panostamaan ympäristöasioihin. Seurakunta valitsi minut tekemään opinnäytetyönäni ympäristödiplomiin vaadittavan selvitystyön ympäristöasioiden nykytilasta sekä ympäristöohjelman. Olin työskennellyt seurakunnassa jo useana vuonna kesätyöntekijänä, joten työympäristö ja henkilökunta olivat tulleet tutuiksi.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä seurakunnalle ympäristöohjelma nykytilan selvityksen pohjalta. Ympäristöohjelman avulla seurakunta voi tehostaa ympäristöasioiden hoidon tasoa sekä sisällyttää ne paremmin osaksi kaikkea toimintaa. Seurakunnan johdon, työntekijöiden sekä luottamushenkilöiden sitoutuessa toimimaan yhteisten päämäärien ja ympäristön hyväksi yhdistää se samalla seurakuntaa työyhteisönä. Kokonaisuudessaan ympäristödiplomin hakuprosessin tavoitteena on saada seurakunnalle kirkon ympäristödiplomi. Diplomi ei ole vain paperi seinällä, vaan se on todistus siitä, että seurakunta noudattaa toiminnassaan ympäristölainsäädäntöä ja on ottanut tavoitteekseen parantaa ympäristösuojelun tasoa monin eri keinoin, huomioiden kestävä kehityksen eri näkökulmista: ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta näkökulmasta.

2 HOLLOLAN SEURAKUNTA

Hollolan seurakunta sijaitsee Päijät-Hämeessä, Hollolan kunnassa, Vesijärven eteläpuolella. Hollolan seurakunnan alaisuudessa toimii myös Hämeekosken kappeliseurakunta.

2.1 Historiaa

Hollolan seurakunnan tarkkaa syntyäikää ei tiedetä, mutta yleisesti on omaksuttu, että seurakunta on perustettu 1200-luvulla (Hirviluoto, Lehmussalo-Hilander, Maunuksela, Riska & Sinisalo 1985, 179). Katollisen ajan alussa Suur-Hollola ulottui tutkimusten mukaan lähes Jyväskylään asti. Nykyisten Päijät-Hämeen kuntien lisäksi Suur-Hollolaan kuuluivat nykyiset Padasjoen, Kuhmoisten, Sysmän, Hartolan, Joutsan, Luhangan, Leivonmäen, Jämsän, Jämsänkosken, Korpilahden ja Petäjäveden kunnat. Vielä 1800-luvun alkupuolella Hollolan seurakuntaan kuuluivat nykyiset Asikkalan, Kärkölän, Nastolan ja Heinolan kunnat sekä Lahden kaupunki (kaupungiksi 1905) kappeliseurakuntina. Lahden seurakunta itsenäistyi viimeisenä Hollolan kappeliseurakuntana omaksi seurakunnakseen vuonna 1916. (Hirviluoto, Lehmussalo-Hilander, Maunuksela, Riska & Sinisalo 1985, 180–182.)

Hämeenkosken seurakunta liittyi takaisin osaksi Hollolan seurakuntaa vuonna 2007 ja siitä tuli Hollolan kappeliseurakunta. Kappeliseurakunta on seurakunnan alueellinen jumalanpalvelusyhteisö, joilla on oma pappi ja käytössään kirkko, kappeli tai muu oma toimitila (Suomen ev.lut kirkko 2012).

2.2 Taustatietoa

Vuonna 2010 Hollolan seurakunnassa oli vakituisia työntekijöitä 58 ja seurakuntaan kuului noin 19600 jäsentä Hämeenkosken kappeliseurakunta mukaan lukien (Hollolan seurakunta 2012). Kappeliseurakunnan jäsenmäärä oli vuonna 2010 noin 1900 ja vakituisia työntekijöitä oli kuusi (Hämeenkosken kappeliseurakunta 2012). Pinta-alaltaan Hollolan seurakunta Hämeenkoski mukaan lukien, on suuri. Seurakunnan kokonaispinta-ala noin 730 km², josta vesistöä on 77 km² (Wikipedia 2012).

2.3 Seurakunnan tilat

2.3.1 Kirkot

Sovituksenkirkko valmistui Hollolan Salpankankaan kuntakeskukseen vuonna 2010. Se on kirkko- ja seurakuntakeskusrakennus, jossa on kirkkosalin lisäksi kirkkoherranvirasto, toimituskappeli, musiikkitali, vainajien säilytystila, hiljainen huone, päiväkerho-, nuoriso- ja partiotilat. Kirkkosaliin mahtuu sivusalit pääsaliin yhdistettäessä käytännössä 520 henkeä. (Hollolan seurakunta 2012.)

Hollolan keskiaikainen harmaakivikirkko, Pyhälle Marialle omistettu kirkko valmistui arvion mukaan vuosien 1495-1510 välisenä aikana, ja se on yksi rakennustaiteemme huomattavimmista muistomerkeistä. Kirkkoa ympäröi kaunis puutarhamainen hautausmaa, jossa on satoja eri kasvilajeja. Vuosien 1829-31 välisenä aikana rakennetun kellotapulin on suunnitellut Carl Ludvig Engel. Kirkko on kesäisin avoinna joka päivä sekä talviaikaan sunnuntai-iltapäivisin. Jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten lisäksi kirkossa käy vuosittain noin 10 000 turistia yli 50 eri maasta. (Hollolan seurakunta 2012.)

Vesikansan seurakuntakoti palvelee Vesijärven pohjoispuolella sijaitsevaa osaa seurakunnasta. Seurakuntakoti on rakennettu vuonna 1980. Kerran kuukaudessa kirkkosalissa pidettävän jumalanpalveluksen lisäksi seurakuntakodissa järjestetään lasten, varhaisnuorten ja eläkeikäisten kerhoja sekä muuta seurakunnan toimintaa. (Hollolan seurakunta 2012.)

Hämeenkosken kirkko on rakennettu vuonna 1870. Se on seurakunnassa järjestyksessään neljäs, ja sinne mahtuu kerralla noin 450 henkeä. (Hämeenkosken kappeliseurakunta 2012.)

2.3.2 Hautausmaat

Hollolan ainoa hautausmaa levittäytyy keskiaikaisen kirkon ympärille. Hautausmaan vanhimmat osat ovat olleet käytössä arviolta 600 vuotta. Alueella on sankarihautausmaa, kolme uurnahauta-aluetta ja muualle haudattujen vainajien muistelupaikka. Omaa krematoriota seurakunnalla ei ole, vaan uurnahautausta varten

tehdään tuhkauksia Lahdessa, Levon kappelin yhteydessä sijaitsevassa krematoriossa. (Hollolan seurakunta 2012.)

Hämeenkosken kappeliseurakunnassa on kaksi hautausmaata. Vanha hautausmaa sijaitsee kirkon vieressä ja Valkjärven hautausmaa puolentoista kilometrin päässä kirkosta, Asikkalantien varrella, Valkjärven rannalla. (Hämeenkosken kappeliseurakunta 2012.)

2.3.3 Leirikeskukset

Parinpellon leirikeskus on rakennettu pääosin vuonna 1986, ja se sijaitsee Vesijärven rannalla, lähellä Hollolan kirkonkylää. Alueella on useita rakennuksia. Päärakennuksessa on ruokasali, sauna sekä kokous- ja majoitustiloja. Lisää majoitustilaa löytyy ympäri vuoden käytössä olevista hirsimökeistä. Parinpellossa on lisäksi rantasauna, rantamökki ja kota. Liikuntamahdollisuuksia tarjoavat muun muassa piha-alueella olevat tennis- ja pallokentät sekä vanhaan navettaan kunnostettu sisäliikuntatila. Kesäkaudella leirikeskus on tiiviisti seurakunnan omassa käytössä. Talviaikaan tiloja vuokrataan ulkopuolisten käyttöön esimerkiksi kurssien, juhlien tai leirien pitopaikaksi. (Hollolan seurakunta 2012.)

Hämeenkosken Leirimaja sijaitsee noin viiden kilometrin päässä Hämeenkosken keskustasta, Pääjärven rannalla. Se on rakennettu vuonna 1985. Leirimajalla on majoitustilaa noin 40 hengelle ja kokoustilaa noin 100 hengelle. Leirimajan piha-alueella on vanha aitta, varastorakennus ja saunarakennus. Kesäaikana käyttöä on päivittäin, talviaikaan lähinnä viikonloppuisin. Majaa käyttävät kappeliseurakunnan lisäksi Hollolan seurakunta, naapuriseurakunnat, yhdistykset ja yksityiset henkilöt. (Hämeenkosken kappeliseurakunta 2012.)

2.3.4 Muut tilat

Hollolan kirkon läheisyydessä sijaitseva Vanha pappila on rakennettu vuonna 1813 ja peruskorjattu vuonna 1992. Nykyisin se toimii seurakunnan toiminnan tilana ja on suosittu juhlien ja koulutuspäivien pitopaikkana. Huhtikuusta 2012 lähtien pappilan keittiö ja juhlasali on vuokrattu pitopalveluyrittäjä Olkihattu Oy:lle. (Hollolan seurakunta 2012.)

Hämeenkosken seurakuntatupa on kunnan vanha pitäjätupa, joka on valmistunut vuonna 1867. Nykyiseen muotoonsa se on laajennettu vuonna 1980. Seurakuntatuvalla järjestetään erilaisia seurakunnan tilaisuuksia, ja sitä vuokrataan myös ulkopuolisten käyttöön. (Hämeenkosken kappeliseurakunta 2012.)

Hämeenkosken seurakuntavirasto sijaitsee postin yläpuolella, aivan Hämeenkosken keskustassa, Asikkalantien varrella. Viraston läheisyydessä on Ystävänkulma, joka on vapaaehtoistyön keskuspaikka. Siellä järjestetään näyttelyitä, pienryhmätoimintaa ja teematapahtumia. Lisäksi siellä kokoontuvat kappeliseurakunnan piirit ja kerhot. (Hämeenkosken kappeliseurakunta 2012.)

Hollolan Kirkonkylän vanha leirintäalue palvelee seurakuntalaisia virkistysalueena. Virkistysalueella on rantasauna, jonka voi varata käyttöönsä. Virkistysalueella on saunan lisäksi varasto, naisten ja miesten WC:t virkistysalueen käyttäjille sekä nuotiopaikka.

Mainittujen kohteitten lisäksi Hollolan seurakunnalla on vuokralla useita tiloja ympäri Hollolaa. Hollolan kuntakeskuksessa toimii muun muassa Missiokauppa ja Kaikenkansan kammari. Kauppa on toiminut jo yli 20 vuoden ajan lähetystyön informaatiopisteenä ja kohtaamispaikkana. Myyjinä toimivat vapaaehtoistyöntekijät. Kaikenkansan kammari toimii kahvilana. Vuokrakiinteistöjen lisäksi Hollolan seurakunta pitää yllä yhdessä Peruspalvelukeskus Oivan kanssa Nuorten palvelupiste Mestaa Hollolan kuntakeskuksessa. (Hollolan seurakunta 2012.)

3 KIRKON YMPÄRISTÖDIPLOMI

Erilaiset ympäristökysymykset koskettavat seurakuntia sen kaikessa toiminnassa. Kiinteistöjen hoidossa kuluu muun muassa energiaa, vettä ja syntyy jätettä. Rakentamisessa kulutetaan luonnonvaroja ja muokataan ympäristöä. Metsien, hautausmaiden ja muiden viheralueiden hoidossa vaikutetaan suoraan ympäröivään luontoon ja ekosysteemeihin. Hankintoja tehdessä eri tuotteilla on erilaisia ympäristövaikutuksia. Alati tiukentuva lainsäädäntö edellyttää ympäristövaikutusten huomioon ottamisen rakentamisessa, kiinteistönhoidossa, jätehuollossa sekä metsänhoidossa. Jotta ympäristöasioiden hallinta olisi helpompaa, on seurakunnille kehitetty oma ympäristöjärjestelmä, kirkon ympäristödiplomi (KUVIO 1). Se on seurakuntia varten laadittu ympäristöjärjestelmä, joka mukailee kansainvälisten ISO 14001 -ja EMAS-ympäristöjärjestelmien rakennetta. (Kirkkohallitus 2005, 10-12.)

KUVIO 1 Kirkon ympäristödiplomin logo.

Kirkon ympäristödiplomin on kirkkohallituksen myöntämä todistus seurakunnalle, joka on ottanut käyttöön kirkon toimintoja varten laaditun ympäristöjärjestelmän. Diplomin saa seurakunta, joka täyttää ympäristöjärjestelmän minimikriteerit ja kerää sata vapaavalintaista lisäpistettä. Kirkon ympäristödiplomi on otettu käyttöön vuonna 2001 ja se on seurakunnille vapaaehtoinen. Ensimmäisen kerran haettaessa diplomi on voimassa neljä vuotta kerrallan myöntämisvuodesta eteenpäin. Uusittaessa diplomia, se on voimassa viisi vuotta. Ympäristöjärjestelmän avulla voidaan tehostaa toimintaa ja pitkällä tähtäimellä saavuttaa myös taloudellisia säästöjä. Ympäristöjärjestelmän avulla ympäristöasiat sitoutetaan osaksi seurakunnan hallintoa ja toimintaa. (Kirkkohallitus 2005, 11–13.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen ympäristöasioiden seurantaryhmä kirjoittaa noin kuuden vuoden välein Kirkon ympäristödiplomin käsikirjasta uuden painoksen. Uusin painos ilmestyi alkuvuodesta 2012 (KUVIO 2). Uusissa painoksissa huomioidaan sen hetkiset ympäristölainsäädännön muutokset, ja kirjaa kehitetään myös seurakunnilta saadun palautteen pohjalta. Käsikirja on ohjeisto diplomin hakemista varten. Siinä on kerrottu ympäristöjärjestelmän minimikriteerit ja mitä ne käytännössä tarkoittavat sekä lisäpistekohdat perusteluineen ja esimerkkeineen.

KUVIO 2 Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012 kansilehti.

3.1 Kirkon ympäristödiplomi Suomen evankelis-luterilaisissa seurakunnissa

Suomessa vuoden 2012 tilastojen mukaan on 449 evankelisluterilaista seurakuntaa, mikä on 66 seurakuntaa vähemmän kuin vuonna 2008. Tämä johtunee seurakuntien kasvusta kululuista ja viime vuosien kasvavasta kuntaliitosten määrästä. Kirkkolainsäädännön mukaan kunnan rajojen sisäpuolella olevien seurakuntien on muodostettava seurakuntayhtymä. (Suomen ev.lut kirkko 2012.) Seurakuntien koon kasvaessa myös ympäristökysymysten kokonaisuuden hallinta kasvaa.

Vuonna 2012 Suomen seurakunnista 109 eli noin vajaalla neljänneksellä on voimassa oleva ympäristödiplomia. Näistä seurakuntayhtymiä on seitsemän, joihin kuuluu yhteensä 66 seurakuntaa. Suurin seurakuntayhtymistä on Helsingin seurakuntayhtymä, johon kuuluu 30 seurakuntaa. (Kirkkohallitus 2012.)

Hiippakuntien tuomiokapituleiden keskeisenä tehtävänä on seurakuntien toiminnan tukeminen ja keskittäminen. Tämä pätee myös ympäristöasioissa. Ympäristödiplomia muun muassa auditoidaan hiippakuntatasolla, ja niitä myönnetään kirkkohallituksessa tuomiokapitulien lausuntojen pohjalta. Jokaisessa hiippakunnassa on oma ympäristötyöryhmä, joka seuraa ympäristöasioita omalla alueellaan sekä tukee ja kannustaa seurakuntia ympäristöasioiden kehittämisessä. (Sipiläinen & Tukeva 2010, 51.)

Vuoden 2012 alussa Tampereen hiippakunnassa voimassa oleva ympäristödiplomi on Lahden seurakuntayhtymällä, Kärkölen ja Jämsän seurakunnilla. Tampereen seurakuntayhtymä on uusimassa diplomiaan ja Jämsään liittynyt Jämsänkosken seurakunta on hakemassa myös kirkon ympäristödiplomia kuten Hollolan seurakunta. Kirkkohallituksen kouluttamia auditointeja Tampereen hiippakunnassa oli vuonna 2011 viisi. (Tampereen hiippakunta 2012.)

3.3 Kirkon ympäristödiplomi Päijät-Hämeessä

Lahden seurakuntayhtymä oli ensimmäisiä seurakuntia, joka otti käyttöönsä kirkon ympäristödiplomin 2000-luvun alussa. Sen jälkeen diplomin ovat hakeneet Orimattilan, Heinolan ja Kärkölen seurakunnat. Vuonna 2012 voimassa oleva diplomi on Lahden seurakuntayhtymällä sekä Heinolan ja Kärkölen seurakunnilla. (Kirkkohallitus 2012.)

4 YMPÄRISTÖDIPLOMIN HAKUPROSESSIN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

4.1 Lähtökohdat

Helmikuussa 2011 Hollolan seurakunnan kirkkoneuvosto päätti kokouksessaan lähteä hakemaan kirkon ympäristödiplomia, asetti ympäristötyöryhmän valmistelemaan asiaa ja valitsi ympäristötekniikan opiskelija Anni Salilan tekemään tarvittavan selvitystyön ja laatimaan seurakunnalle ympäristöohjelman yhteistyössä ympäristötyöryhmän kanssa. Ympäristötyöryhmään valittiin seuraavat henkilöt: luottamushenkilö kirkkoneuvostosta, kiinteistöpäällikkö, kirkkoherra, talouspäällikkö, seurakuntapuutarhuri, Hämeenkosken kappalainen, hallintokappalainen, johtava nuorisotyönohjaaja, Parinpellon leirikeskuksen hoitaja, siivooja ja seurakuntamestari.

Ympäristödiplomin hakuprosessi aloitettiin teettämällä seurakunnan henkilökunnalla ympäristöasennekysely helmikuussa 2011. Asennekyselyssä tiedusteltiin ympäristökoulutuksesta ja -tietoisuudesta, miten ympäristöasiat huomioidaan seurakunnan toiminnoissa ja miten ne näkyvät eri työmuodoissa. Lisäksi kysyttiin henkilökunnan yleisiä ympäristöasenteita ja -käytänteitä. Kyselyn vastausprosentti oli 62. Yleinen asennoituminen ympäristöasioihin ja ympäristödiplomin hakemiseen oli myönteinen. Pientä epäileväisyyttä oli osassa vastauksista. Merkittävin asia oli kuitenkin, että henkilökunnan mielestä ympäristöasioissa oli paljon kehitettävää ja se oli halukas osallistumaan. Kyselyn avoimiin kohtiin tuli runsaasti hyviä kehitysideoita.

4.2 Tavoitteet

Opinnäyttyön tavoitteena on tehdä Hollolan seurakunnalle ympäristöohjelma, joka luo pysyvän pohjan seurakunnan ympäristötyölle ja parantaa ympäristönsuojelun tasoa. Ensimmäistä kertaa haettassa kirkon ympäristödiplomia, prosessin laadinnassa tehdään suurin pohjatyö. Hyvältä pohjalta on helpompi kehittää asioita eteenpäin.

Ympäristöasioiden hoito on koko henkilökunnan yhteinen asia ja jokainen työntekijä on omalta osaltaan vastuussa ympäristöohjelman tavoitteiden toteutumisesta. Tärkeää on, että seurakunnan henkilökunta sitoutetaan toimimaan yhdessä yhteisten päämäärien eteen ja asennekasvatuksella pyritään muuttamaan asenteita ympäristöystävällisempiin tapoihin.

4.3 Haasteet

Hollolan seurakunta on pinta-alaltaan suuri ja toiminnoiltaan hajanainen. Kirkon ympäristödiplomia hakee useimmiten yksittäinen seurakunta tai seurakuntayhtymä. Tässä lähtökohtana oli keskisuuri seurakunta, ja siihen liittynyt pieni kappeli-seurakunta. Hallinnoltaan seurakunta on yhtenäinen, mutta toiminnoissa on eroja. Haasteena oli suuren materiaalmäärän ja työmäärän lisäksi saada ympäristöohjelman avulla yhteinäistettyä toimintoja.

Diplomihakuprosessin toisena haasteena oli diplomikäsikirjan päivitys. Vuonna 2005 ilmestynyttä käsikirja päivitettiin uuteen ajantasaisempaan versioon vuoden 2011 aikana. Kirkkohallitus päivitti käsikirjan luonnosversiota säännöllisin väliajoin Internet-sivuilleen, koska painettu versio käsikirjasta ilmestyi vasta huhtikuussa 2012. Vuonna 2012 ympäristödiplomia hakevien seurakuntien oli noudatettava käsikirjan uusinta versiota, joten Hollolan seurakunnan kaikista toiminnoista tehtiin sisäinen ympäristökatselmus uudistetun Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012 mukaan. Myös ympäristöohjelma laadittiin uuden käsikirjan pohjalta. Haasteellista oli seurata käsikirjan alati päivittyvää versiota Internetistä.

5 SISÄINEN YMPÄRISTÖKATSELMUS

Seurakunnan kaikista toiminnoista tehtiin sisäinen ympäristökatselmus uudistetun Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012 mukaan. Katselmus toteutettiin käytännössä kiertämällä seurakunnan kiinteistöissä, haastatteleamalla työntekijöitä ja perehtymällä painettuihin ja elektronisiin materiaaleihin. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012 toimi katselmuksen sekä ympäristöohjelman ohjenuorana. Muita käytettyjä materiaaleja olivat muun muassa seurakunnan hankintaohje ja sijoitus-suunnitelma, Hollolan ja Hämeenkosken kunnalliset jätehuoltomääräykset, Hollolan seurakunnan jätehuoltosuunnitelma ja Hollolan seurakunnan metsäsuunnitelma.

5.1 Ympäristödiplomin hakuprosessi ja laadinta

Ympäristödiplomin hakuprosessin aikana seurakunnan henkilökunnalle on annettu monenlaista koulutusta. Osa seurakunnan ympäristötyöryhmää osallistui touku-kuussa 2011 Lahden seurakuntayhtymän Siikaniemen kurssikeskuksessa pidettyyn kaksipäiväiseen Kohti kirkon ympäristödiplomia -koulutukseen. Syksyllä 2011 pidetyn työpaikkakokouksen yhteydessä seurakunnan koko henkilökunnalle annettiin jätehuoltokoulutusta ja perehdytettiin ympäristöteologian historiaan. Lisäksi seurakunnan kappalainen piti ympäristöteologista koulutusta kenttätyöntekijöille.

Ympäristöviestinnästä on hakuprosessin aikana huolehdittu monipuolisesti. Henkilökunnalle ympäristöasioista on kerrottu kokouksissa sekä koulutuksissa. Diplomin hakuprosessin etenemisestä kirjoitettiin kahdesti vuonna 2011 seurakunnan sisäisessä julkaisussa, Pasuunassa. Lisäksi Pasuunaan perustettiin ympäristöpalsta, jossa ympäristöasiat ovat jatkuvasti esillä. Seurakunta tiedotti ympäristödiplomin hakemisesta Internet-sivuillaan (25.9.2011) sekä Kirkonseutu -lehdessä (18/2011), joka ilmestyy kuuden seurakunnan ja yhden seurakuntayhtymän alueella. Jumalanpalveluksissa ja saarnoissa ympäristöasiat ja ympäristödiplomin hakeminen on tuotu useita kertoja esiin vuoden 2011 aikana. Seurakunnan tiedottaja loi vuoden 2012 alussa seurakunnalle oman Facebook-profiilin, jossa seurakunta viestii sitä koskevista asioista mukaan lukien ympäristöasiat sekä luo mahdollisuuden keskusteluille ja tiedonjakamiselle.

5.2 Toiminta ja talous

Ympäristödiplomin vaatimusten mukaisesti ympäristöasiat ovat esillä toiminta- ja taloussuunnitelmassa. Vuosien 2012–2014 toiminta- ja taloussuunnitelmassa ympäristökasvatus on valittu yhdeksi painopisteeksi. Seurakunnan sijoitus suunnitelmaan, joka tehty vuonna 2010, on liitetty vastuulliset sijoitusperiaatteet. Vastuulliset kriteerit on nostettu esiin jo tarjouspyyntövaiheessa. Seurakunta tekee yhteistyötä vastuullisiin sijoituskäytäntöihin sitoutuneiden omaisuushoitajien kanssa. Osakesijoituksista 100 prosenttia on eettisissä rahastoissa. Seurakunnan verotuloista kaksi prosenttia on myönnetty lähetystyöhön ja kansainväliseen diakoniaan. (Seppänen 2011.)

5.2.1 Hankinnat

Seurakunta noudattaa hankinnoissaan lakia julkisista hankinnoista (321/2010). Seurakunnan uudessa hankintaohjeistuksessa (5/2011) ja tarjouspyynnöissä ympäristöominaisuudet ovat yksi painopiste. Hollolan seurakunnalla on vuodesta 2008 alkaen ollut yhteistyösopimus hankinnoista Lahden kaupunkiseudun hankintatoimen kanssa. Hankintatoimessa ympäristöasiat ja kestävä kehitys on huomioitu laajasti. Tietokoneet on vuodesta 2010 alkaen hankittu leasing rahoituksella. Lisäksi seurakunta tekee yhteistyötä Lahden It-aluekeskuksen kanssa. Siihen kuuluu 11 ympärysseurakuntaa ja Lahden seurakuntayhtymä. (Seppänen 2011.)

Hollolan seurakunnassa oli vuonna 2011 säännöllisessä käytössä seuraavia ympäristömerkittyjä tuotteita:

Joutsenmerkki

- Katrin-käsipyyhepaperi
- Katrin WC-paperi
- työnnettävät Klippo-ruohonleikkurit
- Katrin-servetit (Parinpelto)
- Suodatinpussit
- Pefletit
- Konetiskiaine (Parinpelto)
- Käsitiskiaine (Parinpelto)

- Konetiskihuuhteluaine (Parinpelto).

Energy Star -merkki

- Toshiba-tietokoneet
- Konica-monitoimitulostimet.

EU-kukka

- XEROX-kopiopaperi. (Seppänen 2011.)

5.3 Ympäristökasvatus

Ympäristödiplomin minimivaatimuksissa edellytetään, että seurakunnalla on ympäristökasvatussuunnitelma. Seurakunnalla ei vielä ollut ympäristökasvatussuunnitelmaa, mutta se tehtiin ympäristöohjelman yhteydessä. Ympäristökasvatussuunnitelmassa käsitellään kuinka ympäristöasiat sisällytetään eri työmuotoihin. Jumalanpalveluselämään ympäristöasiat on sisällytetty vuodesta 2011 lähtien.

Seurakunta järjestää vuosittain erilaisia ympäristöaiheisia erityisjumalanpalveluksia. Sadonkorjuujumalanpalvelus pidetään sekä Hollolassa että Hämeenkoskella. Hollolan seurakunnan puolella Vesikansassa järjestetään vuosittain Hanneksen metsän hartaus. Hämeenkosken kappeliseurakunnassa on vuosittain metsäkirkko sekä jumalanpalvelus Laurin kirkon raunioilla. Ympäristöaiheisten erityisjumalanpalveuksien lisäksi seurakunnassa järjestetään säännöllisesti erilaisia ympäristötapahtumia. Hollolassa järjestettäviä vuosittaisia ympäristötapahtumia ovat kylvön siunaus sekä nuorisotyön järjestämät siivoustalkoot keväisin Parinpellon leirikeskuksessa ja Sovituksenkirkon piha-alueilla. Hämeenkoskella järjestetään keväisin hautausmaiden siivoustalkoot ja alkukesästä kukkien istutustalkoot. Lisäksi seurakunta osallistuu vuosittain Earth Houriin sekä järjestää Laurin kirkkovaellusta joka toinen vuosi.

Hollolan seurakunta ja Hämeenkosken kappeliseurakunta tekevät moninaista yhteistyötä kymmenien paikallisten järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Ympäristöaiheista yhteistyötä tehdään muun muassa osallistumalla Vesijärven olosuhteita parantavaan Vesijärviprojektiin 1000 eurolla vuosina 2011 ja 2012. Muita yhteistyökumppaneita ovat Lions Club Pirunpesä (talkoot), Hollolan maatalousnaiset ja Hollolan ja Hämeenkosken martat (kokkikerho Hämeenkoskella, yhteisvastuuke-

räys, kirkkokahvit ym.), Hollolan kotiseutuyhdistys ry ja Helena Raikas (kasviero-
kierrokset Hollolan hautausmaalla ja kasvistoinventointi), Lahden ammattikor-
keakoulu (opiskelijan tekemä selvitystyö), Päijät-Hämeen jätehuolto (jätehuolto-
koulutus, opasteet ja oppaat), Koulutuskeskus Salpaus (siivoustyön koulutus),
Marja Huttunen (auditointipätevyys, konsultointi), Päijät-Hämeen metsänhoitoyh-
distys ja ELY-keskus.

5.4 Jätehuolto

Järjestelmän vaatimusten mukaisesti Hollolan seurakunnan ja Hämeenkosken
kappeliseurakunnan jätehuollosta tehtiin sisäisen ympäristökatselmuksen ohessa
kiinteistökohtaiset jätehuoltoselvitykset. Hollolasta ja Hämeenkoskesta tehtiin
erilliset selvitykset, koska kuntien välisissä kunnallisissa jätehuoltomääräyksissä
on pieniä eroja. Hollolan seurakunta ja Hämeenkosken kappeliseurakunta noudat-
tavat jätteiden keräyksessä ja käsittelyssä jätelainsäädäntöä ja kunnallisia jätehuol-
tomääräyksiä. Kaikissa seurakunnan kiinteistöissä kerätään jätehuoltomääräysten
mukaisesti energiajätettä ja sekajätettä. Näiden lisäksi kerätään biojätettä, keräys-
paperia, pahvia ja kartonkia, keräyslasia, metallia, paristoja, sähkö- ja elektroniik-
karomua, vaarallisia jätteitä, mustepatruunoita, huonekaluja, vaatteita, tekstiilejä,
kynttilän pätkiä sekä pantillisia pulloja. (Sinisalo 2011.)

Kaikilla kolmella hautausmaalla, Hollolan hautausmaalla, Hämeenkosken vanhal-
la hautausmaalla ja Hämeenkosken Valkjärven hautausmaalla, kerätään erikseen
sekajätettä ja maatuvaa puutarhajätettä. Puutarhajätteet käsitellään hautausmaiden
yhteydessä olevassa kasakompostorissa sekä Hollolan hautausmaalla että Hämeen-
kosken Valkjärven hautausmaalla. Kompostoitunut maa-aines käytetään hyödyksi
omiin viherrakentamisen tarpeisiin. Risut ja oksat haketetaan ja käytetään hyö-
dyksi viheralueiden hoidossa sekä Hollolassa että Hämeenkoskella.

Diplomin minimikriteereihin kuuluu, että seurakunnassa on vaarallisista aineista
vastaava vastaava, joten toukokuussa 2011 seurakunnan vaarallisten aineiden vas-
tuhenkilöksi nimettiin seurakunnan laitosmies. Hollolassa ja Hämeenkoskella
vaarallisia aineiden käsitellään ja säilytetään lain säädösten mukaisesti. Käyttötur-
vallisuustiedotteita kaikista käytössä olevista aineista ei löytynyt. Paristot ja ener-

giansäästölamput kerätään keskitetysti omiin merkittyihin astiohinsa. (Sinisalo 2011.)

Jätehuoltoselvityksiä laadittaessa huomattiin, että Hollolan seurakunnassa syntyvän sekajätteen kokonaismäärä on 38 prosenttia koko jätemäärästä. Hämeenkosken kappeliseurakunnan puolella sekajätteen prosenttiosuus on vieläkin suurempi. (Sinisalo 2011.) Päijät-Hämeen jätehuollon alueella kaatopaikalle joutuvan jätteen määrä on alle kymmenen prosenttia (PHJ 2012). Sekajätteen määrän vähentämisessä on kehitettävää.

Kaatopaikalle joutuvan kynttiläjätteen määrää on seurakunnassa vähennetty muun muassa keräämällä kertakäyttöiset muovikynttilät työntekijöiden voimin suurimpien juhlapyhien jälkeen ja lajittelemalla ne hyötykäyttöön. (Sinisalo 2011.)

Syntyvän jätteen määrää pyritään seurakunnassa vähentämään kierrättämällä. Esimerkiksi Sovituksenkirkon taloustoimiston kalustehankinnoissa on hyödynnetty vanhan seurakuntakeskuksen toimistokalusteet. Kierrättämällä vanhat hyväkuntoiset kalusteet saavutettiin kymmenien tuhansien säästöjä sekä säästettiin ympäristöä. Lisäksi vanhan seurakuntakeskuksen kalusteita on hyödynnetty muissa seurakunnan kiinteistöissä uusiokäytössä. Kertakäyttötuotteita pyritään käyttämään seurakunnassa mahdollisimman vähän. Henkilökunnan taukotiloista kertakäyttömukit on vaihdettu kestäviin. Suurempia pakkauskokoja ja kierrätystä suositetaan mahdollisuuksien mukaan. (Sinisalo 2011.)

5.5 Siivous

Ympäristöjärjestelmän vaatimusten mukaisesti seurakunnan siivoustoimesta tehtiin ympäristöselvitys. Siinä kartoitettiin kiinteistökohtaisesti muun muassa mitä aineita on käytössä, minkälaisia pintamateriaaleja tiloissa on, minkälaisia puhdistusmenetelmiä ja välineitä käytetään ja mikä on siivoustyön määrä.

Tarkistamalla siivoustasoa ja keventämällä tai vähentämällä siivousta mahdollisuuksien mukaan pyritään säästämään ympäristöä. Lisäksi tilojen käyttöä tiivistetään turhan siivouksen välttämiseksi. Pesuaineiden hankinnassa suositetaan suuria pakkauskokoja, joista jaetaan pienempiin pulloihin silloin, kun se on tarkoituksenmukaista. Sovituksenkirkossa on viikkosiivousohjelmalista, jolla vältetään

päällekkäistä ja turhaa siivousta. Tuotteiden ympäristöystävällisyys pyritään ottamaan huomioon yhtenä kriteerinä hankinnoissa. Siivousvälineissä ympäristöasiat pyritään huomioimaan lisäämällä muun muassa mikrokuituliinojen ja moppien käyttöä. Hankintojen keskittämisessä yhteen paikkaan ja yhteistilauksien tekemisessä on parantamisen varaa. (Valovaara 2011.)

Syksyllä 2011 pidettiin seurakunnan kaikille siivouksesta vastaaville työntekijöille kaksi koulutusta ympäristöystävällisistä siivoustavoista. Koulutuksen piti Koulutuskeskus Salpauksen opettaja.

Käytettävät aineet

Seurakunnassa on käytössä useita erilaisia pesu-, puhdistus- ja hoitoaineita. Käytöturvallisuustiedotteita käytössä olevista aineista ei ole joka kiinteistössä. Käytettävät aineet ovat suurelta osin laitospesuaineita, ja siten vahvempia kuin normaalit kotona käytettävät pesuaineet. Osasta aineista löytyy ympäristölle haitallisia ainesosia kuten kloridia ja fosfaattia. Ympäristömerkittyjä aineita ei ole juurikaan käytössä. Haitallisista aineista pyritään luopumaan, mikäli se on tarkoituksenmukaista ja mahdollista. Uusia aineita hankittaessa suositaan ympäristöystävällisiä aineita. (Valovaara 2011.)

Vaihtoehtoisia siivousalan tuotteita, joita seurakunnassa on käytössä ovat mikrokuituliinat, ruokasooda, piimä ja etikka. Piimää käytetään homeen poistoon ja etikkaa kalkin poistoon. Mikrokuituliinojen käyttöä siivouksessa lisätään jatkuvasti. Seurakunnassa ei käytetä tahrannoistoaaineita ja huuhteluainetta käytetään vain tiskikoneissa. (Valovaara 2011.)

5.6 Energia ja rakentaminen

Seurakunnan rakennusprojekteissa noudatetaan maankäyttö- ja rakennuslain säädöksiä sekä kirkollisia rakennuksia koskevissa kohteissa lisäksi kirkkolakia. Ympäristö ja kulttuuriarvojen vaaliminen otetaan huomioon kaikessa toiminnassa ja siten pyritään ennakoimaan ja ehkäisemään muun muassa ympäristöhaittojen syntyminen ja noudatetaan kestävän kehityksen periaatteita. Maankäytön suunnittelussa ja kiinteistönpidossa huomioidaan myös muu lainsäädäntö, kuten metsälaki, vesilaki, terveydensuojelulaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki sekä

laki rakennusperinnön suojelemisesta. Seurakunnassa on useita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita, jotka ovat lakisääteisesti suojeltuja. Seurakunta on ylpeä kulttuuriperinnöstään ja hoitaa sitä kestävä kehityksen ja lain määräysten mukaisesti. (Koljonen 2011.)

Energiatehokkuus huomioidaan mahdollisuuksien mukaan kaikessa uudis- ja korjausrakentamisessa. Seurakunnan tilojen käyttöastetta tehostetaan vähitellen ja turhista tiloista luovutaan. Esimerkiksi Hollolan kuntakeskuksessa sijaitsevasta Hedelmätarhan kerhotilasta ollaan luopumassa muutaman vuoden sisällä ja toiminnot siirretään parin kilometrin päässä olevaan Sovituksenkirkkoon. Ympäristökriteerit ovat yksi painopiste uudis- ja korjausrakennushankkeiden materiaalivalinnoissa. Seurakunnan uudessa hankintaohjeistuksessa (5/2011) ja tarjouspyynnöissä ympäristöominaisuudet ovat yksi painopiste. (Koljonen 2011.)

Ympäristödiplomin minimikriteereissä edellytetään, että seurakuntaan nimetään energiavastaava. Seurakunnan energiavastuuhenkilöksi on valittu toukokuussa 2011 seurakunnan laitosmies. Tämän lisäksi on seurakunnassa järjestetty energian ja veden kulutuksen säännöllinen seuranta jokaiseen kiinteistöön. Energiavastaava tarkistaa joka toinen kuukausi jokaisen kiinteistön energia- ja vesilukemat ja koostaa ne taulukkoon. (Koljonen 2011.)

Ympäristödiplomin minimikriteereihin kuuluu myös, että seurakunnan kiinteistöissä on tehty energiakatselmus. Energiakatselmuksen suorittamisesta on järjestetty tarjouskilpailu alkuvuodesta 2012. Käytännössä energiakatselmukset on tarkoitus suorittaa 11 kiinteistössä vuosien 2012–2014 välisenä aikana. Säästävästä energiankäytöstä on annettu henkilökunnalle opastusta. (Koljonen 2011.)

5.7 Keittiöt ja ruokalat

Seurakunnan keittiöiden toiminnasta tehtiin ympäristöselvitys, jossa kartoitettiin ruokahävikki, energiankulutus, hankinnat, kasvisruoka, kuljetukset ja ympäristöasioista tiedottaminen. Hankinnoissa käsiteltiin hankintakäytäntöjä, lähiruokaa, luomutuotteita, reilun kaupan tuotteita sekä muita ympäristömerkittyjä tuotteita.

Parinpellon leirikeskuksen koko henkilökunta suoritti syksyllä 2011 ympäristöpassin. Vastuullisista ruokavalinnoista kuten reilun kaupan kahvin käytöstä kerro-

taan pöytäesitteillä. Seurakunnassa pyritään noudattamaan yleisiä ravintosuosituksia ja seuraamaan alalla tapahtuvia muutoksia. Seurakunnassa ei ole lounasruokala, vaan ruokailut järjestetään tilauksesta. Tilausruokailuissa asiakkaat päättävät itse mitä tilaavat.

Hankinnat

Keittiön hankinnoissa suositaan ympäristöystävällisiä tuotteita mahdollisuuksien mukaan. Käsitiskiaine, huuhteluaine, käsipyyhepaperi, Katrin-servetit ja suodatinpaperit ovat ympäristömerkittyjä. Keittiöiden toiminnasta syntyvää jätemäärää pienennetään käyttämällä muovirasioita uudelleen, kierrättämällä kahvipusseja askarteluun ja antamalla ylimääräisiä mehukanistereita uusiokäyttöön, jos niitä on yli oman tarpeen. (Ronkainen 2011.)

Sovituksenkirkossa järjestettiin syksyllä 2011 Reilun kaupan kahvin koemaistajaiset. Vähäisen vastustuksen myötä, ympäristötyöryhmä päätti siirtyä Sovituksenkirkon henkilökunnan kahvituksissa reilun kaupan kahvin käyttöön. Tällä hetkellä puolet henkilökunnan käyttämästä kahvista on reilun kaupan kahvia. Seurakuntalaisille reilun kaupan kahvia on tarjolla silloin tällöin. Parinpellon leirikeskuksessa reilun kaupan tee on säännöllisessä käytössä. Reilun kaupan mausteita ja ruusuja käytetään silloin, kun niitä on edulliseen hintaan saatavilla. (Ronkainen 2011.)

Lähiruokaa käytetään silloin, kun saatavuus on hyvä. Parinpellossa käytetään muun muassa lähituottajien raparperia, marjoja, omenoita ja perunoita. Hämeenkoskella kurkut, tomaatit, salaattit ja perunat ostetaan paikallisilta viljelijöiltä. Seurakunnan kaikissa keittiöissä valmistetaan kasvisruokaa, jos sitä on etukäteen pyydetty. Tilausruokailuissa asiakas päättää mitä tilaa. Kesällä 2011 Parinpellon leirikeskuksen rippileirin ruokalistalla kerran viikossa yksi ateria oli kokonaan kasviksista. Yleisesti seurakunnan keittiöissä pyritään käyttämään kotimaisia ja tuoreita kasviksia, jos niitä on kohtuuhintaan saatavilla. Luomutuotteita seurakunnan keittiöissä on säännöllisessä käytössä vain muutamia. Parinpellon leirikeskus otti syksyllä 2011 käyttöön Portaat luomuun –ohjelman ja on siinä ensimmäisellä tasolla. Käytössä on luomuhiutaleita, myslisiä ja teetä. (Ronkainen 2011.)

5.8 Toimistotyö

Toimistotyöstä tehtiin järjestelmän vaatimusten mukainen ympäristöselvitys, jossa kartoitettiin toimistolaitteet, hankinnat, ympäristöasioista tiedottaminen ja ohjeistus sekä toimistojen viihtyisyys. Seurakunnan työntekijöitä on ohjeistettu energiankulutuksesta vinkkilistalla, miten he voivat itse vaikuttaa omalta osaltaan toimistojen energiankulutuksen vähentämiseen. Vuosien 2012–2014 välisenä aikana tehtävän energiakatselmuksen myötä toimistojen energiakulutuksesta ja keinoista kulutuksen vähentämiseksi saadaan enemmän tietoa.

Sovituksenkirkon uusien toimistohuoneiden viihtyisyyttä on parannettu viherkasveilla, joita seurakunta on saanut lahjoituksina. Toimistojen suuret ikkunat tuovat huoneisiin paljon luonnonvaloa.

5.8.1 Toimiston hankinnat

Toimistojen tietokoneiden keskusyksiköt on vuodesta 2010 lähtien hankittu neljän vuoden leasingrahoituksella. Neljän vuoden käytön jälkeen vanhat koneet lähtevät jatkokäyttöön eteenpäin. Näytöt ja muut oheislaitteet hankitaan omiksi niiden pitkän käyttöiän takia. Hankittaessa uusia tietokoneita, vanhat, omaksi ostetut tietokoneet pyritään hyödyntämään muussa käytössä talon sisällä. Toimistoissa olevat Konica-laitteet sekä leasingrahoituksella hankitut tietokoneet ovat Energy Star -ympäristömerkittyjä. Leasing sopimusten lisäksi seurakunnan neljällä monitoimilaitteella on huoltosopimus. Seurakunnassa käytettävä XEROX-kopiopaperi on EU-ympäristömerkittyä. Taloustoimiston kalustehankinnoissa on suosittu kierrätettyjä kalusteita vanhasta seurakuntakeskuksesta ja siten säästetty ympäristöä ja rahaa. (Seppänen 2011.)

Uusiotuotteita toimistoissa on käytössä muutamia. Toimistoissa käytetään uudelleen täytettäviä mustekasetteja pieniin tulostimiin siltä osin kuin niitä on markkinoilla saatavilla. Uusiokirjepaperin käyttöönottomahdollisuutta selvitetään. Seurakunnassa käytössä olevissa fläppitauluissa paperi on uusiopaperia. (Seppänen 2011.)

5.8.2 Paperin kulutus

Paperin kulutuksen vähentämisen eteen on tehty pitkään töitä, ja sen kokonaiskulutuksen vähenemistä seurataan vuositason tasolla. Käytännön toimia, joilla paperia vähennetään ovat kirjekuorien uusiokäyttö sisäisessä postissa, sähköpostin käytön lisääminen tiedonkulussa, sähköinen talousraportointi, kirkkoneuvoston asialistojen lähettäminen sähköisenä, ruudulta lukeminen, kaksipuolinen tulostus tai useamman arkin sijoittaminen yhdelle sivulle, suttupaperin käyttö sekä piirtoheittimen ja tykin käyttö tapahtumissa ja kokouksissa kopioinnin sijasta. (Seppänen 2011.)

5.9 Hautausmaat ja viheralueet

Hautaumaiden ja viheralueiden hoidosta ja hoitokäytännöistä tehtiin erillinen ympäristöselvitys. Siinä kartoitettiin hautausmaiden ja viheralueiden luonto- ja kulttuuriarvot, hoitotarve, -luokitukset ja -käytännöt, käytössä olevat lannoitteet ja kasvinsuojeluaineet sekä käytössä oleva hoitokalusto ja polttoaineet.

5.9.1 Hautausmaan inventoinnit ja kartoitukset

Hollolan kirkko piha-alueineen ja hautausmaa-alueineen on museoviraston suojeluma kohde. Hoitamattomien hautojen kuultusmenettelyn alaisena olleet haudat on inventoitu 2000-luvun lopulla. Kaikki kolme hautausmaata on kartoitettu digitaaliseen karttamuotoon vuonna 2011. Kartoituksen teki Ramboll Finland Oy. (Sinisalo 2011.)

Hautausmaa-alueelle on tehty useita erilaisia kartoituksia ja lajistoinventointeja. Viimeisimmän kasvilajistokartoituksen on tehnyt Helena Raikas. Raikkaan mukaan vuosina 1994–2000 Hollolan hautausmaalta on löytynyt yhteensä 112 puu-, pensas- tai varpulajia tai jalostettua lajiketta (Raikas 2007, 17). Näiden lisäksi hautausmaalla kasvaa satamäärin kukkivia ruohovartisia koriste- ja luonnonkasveja. Hautausmaan runsaassa kasvilajistossa kasvaa myös uhanalaisuusluokiteltuja kasveja kuten ketoneilikkaa, musta-apilaa sekä keltamataraa. (Raikas 2007, 25–28.) Helena Raikas on tehnyt kasvillisuuskartoituksen myös Hämeenkosken hau-

tausmaille. Hollolan seurakunnan vanhan pappilan piha-alue kunnostettiin EU-projektina vuonna 2006, jolloin kasvilajistoa listattiin ja uusittiin. (Sinisalo 2011.)

Hollolan kotiseutuyhdistys ry järjestää vuosittain Hollolan hautausmaalla opastettuja kasvikierroksia. Hämeenkosken hautausmailla on keväisin hautausmaan siivoustalkoot ja alkukesästä kukkaistutustalkoot. Talkoiden avulla tehdään seurakuntalaisten ympäristökasvatustyötä.

5.9.2 Hoitomenetelmät

Ympäristödiplomin minimivaatimuksiin kuuluu, että seurakunta tarjoaa perinteisen kukkahoidon lisäksi perennahoitovaihtoehtoa ja täysin kukkapesäntöntä nurmihautahoitoa. Perennahoidon käyttöönotosta tehtiin päätös keväällä 2012. Perennahoito vaihtoehto lisätään hoitohinnastoon vuoden 2013 alusta. Nurmipesäton hoito on käytössä, mutta ei ole hinnastossa. Seurakunta käyttää osassa istutuksiaan perennoita. (Sinisalo 2011.)

Hollolan hautausmaan takana oleva niitty ja Kirkon rannan viereinen niitty hoidetaan vuosittain luonnonmukaisina niittyinä. Ne niitetään vain kerran tai kaksi kertaa vuodessa kukintakauden jälkeen. Hollolan hautausmaalla ja Hämeenkosken Valkjärven hautausmaalla kasteluvesi on järvivettä. Hämeenkosken vanhalla hautausmaalla vesi tulee kirkon omasta vanhasta kaivosta. Hollolan hautausmaalla on ajastettu sadetinjärjestelmä, joka on käytössä lohkoittain vain öisin. Hämeenkoskella kaikki kastelu tapahtuu käsivoimin. (Sinisalo 2011.)

Haitallisia torjunta-aineita käytetään vain härmän torjuntaan ja joskus rikkaruohojen poistoon. Rikkaruohojen torjuntaan käytetään lähinnä mekaanisia menetelmiä kuten lapiota tai kaasupoltinta. Kirvojen ja muurahaisten torjuntaan käytetään mäntysuopaa. (Sinisalo 2011.)

Hollolan hautausmaalla on monipuolinen hoitokalusto, jota uusitaan säännöllisin väliajoin. Hämeenkoskella suurempia koneita vaativat työt tehdään Hollolan hautausmaatyöntekijöiden ja koneiden voimin tai ostetaan palveluna Hämeenkoskelaiselta Kone ja kuljetus Maxi Oy:ltä. Uusia koneita hankittaessa vähäpäästöisyys on yksi hankintakriteeri. Kaksitahtisia siimaleikkureita on vaihdettu nelitahtisiin. Hämeenkoskella pensasleikkurit ovat sähkökäyttöisiä. (Sinisalo 2011.)

5.10 Leiri- ja kurssikeskukset

Parinpellon leirikeskuksen ja Hämeenkosken Leirimajan toiminnoista tehtiin erillinen leirikeskusten ympäristöselvitys. Selvityksessä käsiteltiin jätevesiä, käymäläjätteitä, pohjavesiasioita, vesistöjä, luontoarvoja, kuljetuksia leirikeskuksiin sekä rakennusten kulttuurihistoriallista arvoa, toiminnallista kuntoa ja energiankulutusta.

Parinpellon leirikeskus liitettiin kunnallistekniikkaan vuonna 2010. Hämeenkosken Leirimajalla jätevedet menevät umpikaivoon. Umpikaivo täyttää uuden haja-asutusalueen jätevesiasetuksen kriteerit, mutta ympäristöystävällisempi jätevesien käsittelyjärjestelmä on suunnitteilla. (Koljonen 2011.)

Leirikeskusten ympäröivä luonto ja sen hyvinvointi on seurakunnalle tärkeää. Metsänhoitotöillä pyritään lisäämään lähiluonnon virkistyskäyttöä. Lakisääteisiä suojelukohteita ei kummassakaan leirikeskuksessa ole. Asiakkaita opastetaan luonnon kunnioittamiseen liikkeessaan leirikeskusten alueilla. Parinpellon leirikeskuksen ja Hämeenkosken Leirimajan piha-alueiden siivous tehdään keväisin talkoovoimin. (Ronkainen 2011.)

Parinpellon leirikeskukseen ja Hämeenkosken Leirimajan pihapiirissä ja lähimetsissä on muutamia vanhoja lintujen pesäpönttöjä. Parinpellon leirikeskuksessa on vanha luontopolku ja lenkipolku, jotka ovat käytössä silloin tällöin. Luontopolku kaipaasi kunnostusta, koska se on päässyt metsittymään vähäisen hoidon takia. (Ronkainen 2011.)

Parinpellon leirikeskuksen piha-alueella on museoviraston vuonna 2004 inventoima kiinteä muinaisjäänös, kuppikivi. Kuppikiven on ajoitettu olevan rautakautinen. Kivessä on kahdeksan selkeästi erottuvaa kuppia sekä neljä epämääräisempää kuppia. Kivi on seurakunnan suojelema kohde, joka saa olla rauhassa paikallaan. (Kulttuuriympäristön rekisteriportaali 2004.) Parinpellon leirikeskuksen alueella olevan kodan yläpuolisesta rinteestä on inventoitu kaikki luonnonvaraiset visakoivut ja ne ovat seurakunnan suojelemia puita. (Koljonen 2011.)

5.11 Metsänhoito

Ympäristödiplomin minimivaatimuksissa edellytetään, että seurakunnan metsiä hoidetaan metsälain mukaisesti ja lain luettelemat erityisen tärkeät elinympäristöt on kartoitettu ja säästetty. Lisäksi luonnonsuojelulakien ja –ohjelmien mukaiset kohteet on oltava kartoitettu ja suojeltu sekä seurakunnan metsien tulee olla sertifioitu PEFC- tai FSC –järjestelmien mukaan. Seurakunta on saanut Päijät-Hämeen metsänhoitoyhdistykseltä lausunnon vuonna 2011, että seurakunnan metsiä hoidetaan ympäristölainsäädännön mukaan ja metsät ovat sertifioitu. Hollolan seurakunnalla on vuosien 2008-2017 välisen ajan voimassa oleva metsäsuunnitelma. Metsäsuunnitelma on voimassa kymmenen vuotta kerrallaan. Metsää Hollolan seurakunnalla on yhteensä noin 71 hehtaaria, josta 23 hehtaaria hoidetaan puistometsänä, 11 hehtaaria on maisema- ja virkistyskäytössä ja 37 hehtaaria on metsätalousmetsää. Hämeenkosken kappeliseurakunnan metsille tehdään vuonna 2012 uusi metsäsuunnitelma. Metsää siellä on yhteensä 27 hehtaaria, josta Linnavuoren alue on muinaismuistoaluetta. (Koljonen 2011.)

Seurakunta noudattaa metsiensä hoidossa luonnonsuojelulakia. Hollolan kirkolla, Vesijärven Kirkonlahti ja siihen rajoittuvat seurakunnan omistamat rannat kuuluvat Kirkonlahden Natura-alueeseen. Hollolan kirkolta pohjoiseen oleva Särkän kärki on kaavoitettu luonnonsuojelualueeksi ja siellä tehdään vain maisemahakkuuta. Seurakunnan metsistä on Hollolasta ja Hämeenkoskelta suurpetoyhdistysten lausunnot, että seurakunnan metsäalueilla ei pesi suurpetolintuja. Lisäksi seurakunta on vapaaehtoisesti siirtänyt metsiensä kesähakkuut lintujen pesimisajan ulkopuolelle. Seurakunnassa on päätetty, että kesähakkuuta ei tehdä. Hakkuualueilta hakkuutähteet on kerätty energiantuotantoon. Jättikuuset on säästetty hakkuu- ja viheralueilla. Seurakunnan metsistä on inventoitu kaikki luonnonvaraiset visakoivut. (Koljonen 2011.)

Ympäristödiplomin lisäpistekohtana on kohta luonnonmuistomerkin tai luonnonsuojelualan perustamisesta. Hollolan kirkkoneuvosto päätti kokouksessaan joulukuussa 2011, että Parinpellontien varressa olevista kahdesta suoalueesta muodostetaan Iiliäissuon luonnonsuojelualue. Toistaiseksi voimassa oleva sopimus on allekirjoitettu ELY-keskuksen kanssa tammikuussa 2012. (Hollolan seurakunta 2012.)

5.12 Liikenne

Seurakunnan liikenne ja kuljetuskäytännöistä tehtiin erillinen liikenneselvitys. Siinä käsiteltiin toimintojen liikennettä, seurakunnan autoja, liikenteen hiilidioksidipäästöjä, työntekijöiden työmatkaliikennettä, julkisen- ja kevyen liikenteen käyttöä, yhteiskuljetusten käyttöä sekä logistiikkaa. Hollolan seurakunta ja Hämeenkosken kappeliseurakunta ovat pinta-alaltaan suuri ja toiminnoiltaan hajainen seurakunta. Työssään paljon matkustaville saattaa siis kertyä työpäivän aikana paljon siirtymistä paikasta toiseen, mikä tarkoittaa paljon kilometrejä ja päästöjä ilmakehään. Varsinaista matkustussääntöä ei seurakunnassa ole, mutta käytössä on matkustusohjeistus. Henkilökunnan virkapaikat käydään läpi heidän osaltaan, jotka joutuvat työssään matkustamaan. Lisäksi tarkistetaan, että matkalaskutuskäytännöt ovat virkaehtosopimuksen mukaiset. (Seppänen 2011.)

Seurakunnalla ei ole omistuksessaan omia ajoneuvoja. Seurakunnan käytössä toisinaan olevaa nuorten palvelupisteen Mestan pikkubussia huolletaan säännöllisin väliajoin ja käytössä on ajopäiväkirja. Hollolassa ja Hämeenkoskella on vuodesta 2011 lähtien käytetty pienkonebensaa kaikissa kaksitahtisissa ja nelitahtisissa pienkoneissa. Pienkonebensaan siirtyminen tehtiin terveys- ja ympäristösyistä. Moottoriöljyinä käytetään laitevalmistajien suosittelemia öljyjä. (Sinisalo 2011.)

5.12.1 Seurakunnan tilat

Seurakunnan toimitilat sijaitsevat hajallaan eri puolilla seurakuntaa. Hajanaisuudesta huolimatta, seurakunnan kaikkiin muihin tiloihin paitsi leirikeskuksiin pääsee julkista liikennettä käyttäen. Seurakunnan tilojen rakenteissa on otettu hyvin huomioon myös liikuntarajoitteiset rakentamalla muun muassa portaat ylittäviä kulkuluiskia ja vähentämällä kynnysten määrää. Hollolan kirkossa ja Sovituksen kirkon kirkkosalissa on induktiosilmukat, jotka välittävät äänentoiston kuulolaitteisiin. Parkkitilaa seurakunnan kaikilla toimitiloilla on tarpeeseen nähden riittävästi. Invapaikat on myös huomioitu parkkialueilla. Parkkialueet pyritään pitämään siisteinä ja turvallisuudesta huolehditaan. Hollolan kirkonkylällä tieliikenneturvallisuutta on parannettu muuttamalla muun muassa museon kulmalla risteysjärjestelyä ja lisäämällä peilejä. Lämmitystolppia seurakunnan parkkialueelta löytyy vain Sovituksenkirkolta.

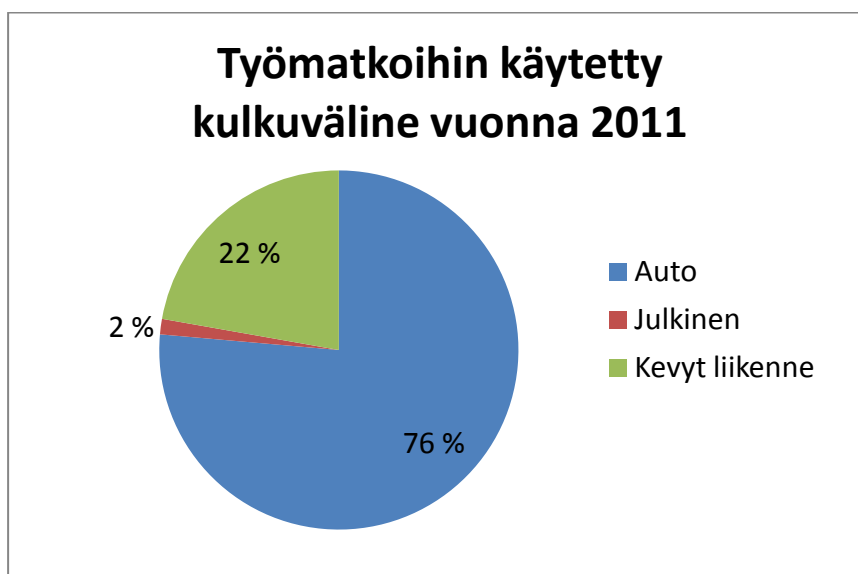
Jumalanpalveluksissa seurakunta huomioi vanhainkodit ja sairaalat. Hollolan kirkon jumalanpalvelus lähetetään keskusradion kautta vanhainkotiin, Sovituksen kirkon jumalanpalvelus Salpakankaan terveyskeskuksen vuodeosastolle ja Hämeenkosken kirkosta Hämeenkosken hoivakotiin ja sairaalaan.

5.12.2 Työntekijöiden työmatkaliikenne

Seurakunnan työntekijöiden työmatkan pituudet ovat hyvin vaihtelevat. Maksimissaan työmatkat ovat arviolta noin 30 kilometriä suuntaansa. Työntekijöiden keskimääräinen työmatka on arvioitu olevan noin kahdeksan kilometriä.

Taulukkoon yksi (1) on koottu keväällä 2011 teetetystä asennekyselystä saadut vastaukset työmatkaliikenteestä. Kyselyyn vastasi 62 prosenttia seurakunnan työntekijöistä. Taulukosta on nähtävissä, että suurin osa työntekijöistä käyttää omaa autoaan työmatkoihinsa. Merkittävin syy oman auton käyttöön on auton tarve työpäivän aikana. Seurakunnan hajanaisuudesta johtuen työpäivän aikana saattaa kertyä useita ajoja toimitilojen välillä ja toiminnallisella sektorilla käyntejä seurakuntalaisten luona.

TAULUKKO 1 Työmatkoihin käytetty kulkuväline.

Vuonna 2010 säännöllisesti laskuttavien vakituisten työntekijöiden työpäivän aikaisia työmatkoja oli yhteensä 151 900 kilometriä (Seppänen 2011). Kokonaismäärässä ei ole huomioitu työmatkoja kotoa töihin eikä epäsäännöllisten laskutta-

jien työajoja. Kokonaiskilometrimäärästä voidaan laskea hiilidioksidipäästöt kilometriä kohden. Hiilidioksidipäästöt bensalitraa kohden ovat 2,35 kilogrammaa ja dieselöljylitraa kohden 2,66 kilogrammaa (Kirkkohallitus 2012, 112). Päästö-määriä arvioidessa tulee huomioida bensa- ja dieselkäyttöisten autojen suhde liikenteessä, joka on 78 prosenttia bensiinikäyttöisiä autoja ja 22 prosenttia dieselkäyttöisiä. Tästä saadaan keskimääräisiksi päästöiksi 2,418 kg/l. Henkilöautojen keskimääräinen kulutus on 7,4 litraa 100 kilometrillä. (LIPASTO-laskentajärjestelmä, VTT 2011.) Hiilidioksidipäästöt ovat siis 151 900 kilometrillä 27 182,0 kilogrammaa. Kun päästöt jaetaan 58 työntekijällä, saadaan päästöiksi 468,7 kg/hlö/v.

Kevyen liikenteen käyttö työmatkoihin ja työpäivän aikaiseen liikkumiseen on vähäistä, vaikka Sovituksenkirkko tarjoaa työntekijöille hyvät mahdollisuudet suosia kevyttä liikennettä työmatkoilla. Pohjakerroksessa on tilavat vaatteiden vaihtotilat ja suihkut. Pyörille on varattu riittävästi säilytystilaa. Suihkut ja vaatteiden vaihtotilat löytyvät myös Parinpellon leirikeskuksesta, Hollolan hautausmaan huoltorakennuksesta sekä Hämeenkosken leirimajalta. Kevyen liikenteen käyttöä pyritään jatkuvasti lisäämään. (Seppänen 2011.)

Julkisen liikenteen käyttö työmatkoihin sekä työpäivänä aikana on hyvin vähäistä. Tähän on syynä seurakunnan toimitilojen hajanaisuus ja linja-autovuorojen huono tarjonta. Lisäksi linja-auton käyttö on kallista ja aikaa vievää. Julkista liikennettä pyritään kuitenkin käyttämään mahdollisuuksien mukaan. (Seppänen 2011.)

5.12.3 Kimppakyydit ja yhteiskuljetukset

Retkiä suunniteltaessa pyritään suosimaan yhteiskuljetuksia mahdollisuuksien ja kannattavuuden mukaan. Retkikohteet pyritään valitsemaan kohtuullisen ajomatkan päästä. Toiminnallinen sektori ja erityisesti päiväkerholaiset käyttävät bussikuljetusta tehokkaasti retkipäivinä. Ryhmien kuljetuksissa toimitilojen välillä suositetaan myös bussikuljetusta, esimerkiksi Sovituksenkirkolta Parinpellon leirikeskukseen. Seurakunta järjestää yhteiskuljetuksia myös erilaisiin tapahtumisiinsa. Esimerkiksi jouluaaton hartauksiin järjestetään bussikuljetuksia Salpakankaan kuntakeskuksesta Hollolan kirkolle. Samalla matkalla voi käydä viemässä kynttilän hautausmaalle.

Kokousmatkoilla ja tapaamisissa pyritään suosimaan yhteiskuljetuksia ja kimppakyytejä. Esimiehet pitävät asiaa esillä. Työpaikkakokoukset ja tapaamiset pyritään järjestämään siten, että niistä syntyisi mahdollisimman vähän liikennettä ja siten hiilidioksidipäästöjä. Sisäisissä kuljetuksissa ajoja pyritään keskittämään ja hoitamaan useita asioita samalla kertaa. Esimerkiksi Parinpellon leirikeskukseen tehtävät tilaukset pyritään tekemään kaikki kerralla samasta paikasta, jotta ajokilometrejä tulisi mahdollisimman vähän.

6 YMPÄRISTÖOHJELMA

Sisäisen ympäristökatselmuksen pohjalta seurakunnalle laadittiin ympäristöohjelma, jossa asetettiin tavoitteet tehtäville toimille ympäristöasioiden parantamiseksi, aikataulu tavoitteiden ja korjaustoimenpiteiden hoidolle sekä vastuuhenkilöt tehtäville toimille.

6.1 Ympäristöjärjestelmän laadinta

Sisäisen ympäristökatselmuksen pohjalta koottu ympäristöohjelma vietiin sen valmistuttua Hollolan seurakunnan kirkkoneuvoston hyväksyttäväksi. Hyväksynnän jälkeen seurakunta pyysi Tampereen hiippakunnalta auditointia. Auditointi sovittiin huhti-toukokuun vaihteeseen 2012. Seurakunnan auditoivat kaksi tuomiokapitulin valtuuttamaa koulutettua riippumatonta auditoijaa.

Ympäristöohjelmassa seurakuntaan nimitettiin ympäristövastaava sekä useita alakohtaisia ympäristövastaavia, jotka toimivat tulevaisuudessa yhdessä seurakunnan ympäristötyöryhmänä. Seurakunnan ympäristövastaavat ovat esitetty taulukossa kaksi (2).

TAULUKKO 2 Seurakunnan ympäristövastaavat.

Vastuuhenkilö	Vastuualue
hallintokappalainen	seurakunnan ympäristövastaava kenttätö
laitosmies	energiavastaava vaarallisista aineista vastaava
kiinteistöpäällikkö	kiinteistönhoito metsät
seurakuntapuutarhuri	hautaus toimi ja viheralueet jätehuolto
talouspäällikkö	toiminta- ja talous liikenne toimistot
Parinpellon leirikeskuksen hoitaja	keittiöt leirikeskukset
siivooja	siivoustyö
seurakuntamestari	Hämeenkosken kappeliseurakunta

Seurakunta sitoutuu kehittämään sähköistä viestintää sisäisellä intralla, pyrkii avoimeen viestintään ympäristöasioissa ja kouluttaa henkilökuntaansa vuosittain tarpeen ja kiinnostuksen mukaan. Ympäristöasioiden seuranta on jaettu alakohtaisille ympäristövastaaville heidän vastuualueidensa mukaan.

6.2 Toiminta ja talous

Ympäristödiplomin vaatimusten mukaisesti ympäristöasiat ovat esillä toiminta- ja taloussuunnitelmassa. Vuosien 2012–2014 toiminta- ja taloussuunnitelmassa ympäristökasvatus on yhtenä painopisteenä. Seurakunta ottaa ympäristöasiat huomioon kaikessa toiminnassaan. Seurakunnan sijoitussuunnitelmaan on liitetty vastuulliset sijoitusperiaatteet. Seurakunta tekee yhteistyötä vastuullisiin sijoituskäytäntöihin sitoutuneiden omaisuudenhoitajien kanssa ja noudattaa sijoitustoiminnassaan vastuullisen sijoittamisen periaatteita. Osakesijoituksista 100 prosenttia on eettisissä rahastoissa. Seurakunnan verotuloista kaksi prosenttia on myönnetty lähetystyöhön ja kansainväliseen diakoniaan.

Ympäristöasioiden tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan jatkossa vuosittain toimintakertomuksen yhteydessä. Raportissa käsitellään muun muassa vuosittain laskettavan seurakunnan hiilijalanjäljen muutosta sekä valittujen ympäristöindikaattoreiden muutoksia. Ympäristöindikaattoreiksi on valittu sekajätteen vuotuinen kokonaismäärä, kiinteistöjen vuotuinen energian ja veden kulutus, vuosittain kulutetun kopiopaperin määrä sekä vuotuisten työmatka-ajojen määrä kilometreissä yhtä työntekijää kohden. Seurakunnan ympäristöasioista ja tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan tiivistetysti seurakunnan Internet-sivuilla.

Seurakunta noudattaa hankinnoissaan lakia julkisista hankinnoista. Seurakunnan vuonna 2011 tehdyssä hankintaohjeistuksessa ja tarjouspyynnöissä ympäristöominaisuudet ovat yksi painopiste. Yhteistyösopimuksen lisäksi Lahden kaupunkiseudun hankintatoimen kanssa, seurakunta kehittää hankintakäytäntöjään. Tavoitteena on hankintojen keskittäminen ja yhteishankintojen tekeminen. Hankinnoissa huomioidaan entistä paremmin ympäristö- ja eettiset näkökulmat. Suositetaan ympäristöystävällisiä vaihtoehtoja ja lisätään ympäristömerkittyjen tuoteryhmien

valikoimaa. Vastuuhenkilönä hankinnoissa toimii talouspäällikkö sekä hankinnoista vastaavat. (Seppänen 2011.)

6.3 Ympäristökasvatus

Hollolan seurakunnalle laadittiin ympäristöohjelman ohessa ympäristökasvatussuunnitelma. Siinä on käsitelty miten ympäristöasiat näkyvät eri työmuodoissa sekä laadittu tavoitteet ympäristöasioiden kehittämiseksi.

Ympäristövastuu ja ympäristökysymykset ovat esillä luomakunnan sunnuntaina sekä muissa seurakunnan jumalanpalveluksissa. Lisäksi seurakunta järjestää ympäristöaiheisia erityisjumalanpalveluksia, joita ovat esimerkiksi sadonkorjuujumalanpalvelus. Hämeenkoskella vähintään kerran kesässä vietetään yksi jumalanpalvelus ulkona Laurin kirkon raunioilla.

Seurakunta panostaa järjestämiinsä ympäristöaiheisiin tapahtumiin sekä osallistuu erilaisiin tempauksiin ja teemaviikkoihin kuten ympäristöviikkoon ja energiansäästöviikkoon. Ympäristöviestintää tehostetaan tekemällä seurakunnan Internet-sivuille oma ympäristöosia sekä lisäämällä ympäristöaiheista viestintää seurakunnan Facebook-profiilissa.

Seurakunnan tavoitteet ympäristökasvatuksen osalta ovat ympäristökasvatuksen näkyvyyden lisääminen eri työmuodoissa, ympäristöaiheisten tapahtumien järjestäminen ja niihin osallistuminen sekä ympäristöviestinnän tehostaminen. Vastuuhenkilönä toimii kenttätöön ympäristövastaava.

6.4 Jätehuolto

Hollolan seurakunnalle ja Hämeenkosken kappeliseurakunnalle laadittiin uudet ajantasaiset jätehuoltosuunnitelmat ympäristöohjelman ohessa ja jätehuoltoasioille valittiin vastuuhenkilö. Jätehuollosta vastaa seurakuntapuutarhuri ja seurakuntamestari.

Tärkeimmiksi tavoitteiksi jätehuollon osalta asetettiin kokonaisjätelmäärän ja sekajätteen määrän vähentäminen. Sekajätteen määrää pyritään vähentämään tehostamalla lajittelua, merkitsemällä kaikki jäteasiat asianmukaisesti ja yhtenäistämällä

jätehuolto- ja lajittelukäytäntöjä seurakunnan sisällä. Lajitteluohjeiden määrää määrää lisätään kiinteistöissä ja jätetiloissa, henkilökuntaa koulutetaan ja jätehuollosta tiedotetaan henkilökunnalle, seurakuntalaisille ja muille sidosryhmille. Jätteen syntymistä ehkäistään kierrättämällä, ympäristöystävällisillä ja laadukkailla hankinnoilla sekä tiedottamalla. Lisäksi jätehuoltovastaava seuraa jätehuollon kokonaistilan muutoksia jätehuoltoyritykseltä vuosittain saatavasta raportista.

Jätehuollosta syntyviä ympäristövaikutuksia ja kustannuksia vähennetään yllämainittujen toimien lisäksi seuraamalla jäteastioiden täyttöastetta, lajittelun toimivuutta sekä noudattamalla lainsäädäntöä ja määräyksiä. Uusi jätelaki tulee voimaan toukokuun ensimmäinen päivä 2012, joten jätehuoltoa kehitettäessä seurataan tiiviisti jätelainsäädännön muutoksia ja uudistuksia.

6.5 Siivous

Katselmuksessa ilmenneiden asioiden pohjalta, ympäristötavoitteiksi asetettiin pesuainehankintakäytäntöjen muuttaminen, ympäristöystävällisten vaihtoehtojen suosiminen hankinnoissa sekä käyttöturvallisuustiedotteiden hankinta. Vastuuhenkilönä toimii seurakunnan siivooja.

Pesuainehankintoja pyritään keskittämään ja yhdistämään. Hankintojen keskittämistä toteutetaan kilpailuttamalla pesuaineiden hankintapaikat ja rajoittamalla hankinnat vain tiettyihin paikkoihin sekä suosimalla yhteistilauksia kuljetusmatkojen minimoimiseksi. Käytössä olevia pesuainemerkkejä pyritään vaihtamaan mahdollisuuksien mukaan ympäristömerkittyihin vaihtoehtoihin ja yleisesti käytössä olevaa pesuainevalikoimaa pyritään pienentämään vain muutamaan hyvään yleisaineeseen. Vaihtoehtoisten tuotteiden käyttöä siivouksessa pyritään lisäämään mahdollisuuksien mukaan. Vaihtoehtoisista tuotteista käyttöön otetaan mätysuopaa ja sappisaippuaa sekä lisätään mikrokuituliinojen käyttöä. Siivousvälineissä suositaan ympäristöystävällisiä vaihtoehtoja.

Käytössä olevien pesuaineiden käyttöturvallisuustiedotteita ei löytynyt kaikista kiinteistöistä. Niiden hankkiminen olisi tärkeää, koska eri kiinteistöissä on osittain erilaisia aineita. Joten lähtökohtaisesti jo siivoojien turvallisuuden kannalta käyttöturvallisuustiedotteet oli hyvä löytyä. Ympäristöohjelman yhdeksi tavoitteeksi

asetettiin käyttöturvallisuustiedotteiden hankinta. Kaikkiin kiinteistöihin kootaan kansiot niissä käytössä olevien pesuaineiden ja muiden kemikaalien käyttöturvallisuustiedotteista.

6.6 Energia ja rakentaminen

Kaikissa seurakunnan kiinteistöissä on seurattu toukokuusta 2011 lähtien energian ja veden kulutusta. Energiavastaava kerää lukemat ylös joka toinen kuukausi ja taulukoi ne. Kiinteistöjen energian ja veden kulutusta seurataan säännöllisesti, ja niistä raportoidaan jatkossa vuosittain vuosikertomuksessa.

Vuosien 2012–2014 välisenä aikana seurakunnan 11 kiinteistössä tehdään energiakatsaus. Sen pohjalta saadaan tietoa säästökohdista ja -toimista. Energian säästäminen ja kiinteistöjen energiatehokkuuden parantaminen on otettu yhdeksi merkittävimmistä ympäristöohjelman tavoitteiksi. Energian kulutusta vähennetään muun muassa kouluttamalla henkilökuntaa ja luopumalla mahdollisista turhista kiinteistöistä. Hedelmätarhan kertotilasta tullaan luopumaan parin vuoden sisään ja toiminnot siirretään parin kilometrin päässä olevaan Sovituksenkirkkoon.

Ekologista rakentamisesta suositetaan ja uusiutuvan energian käyttöä lisätään seurakunnassa vuosittain taloudellisten resurssien mukaan. Esimerkiksi vuoden 2012 aikana Parinpellon leirikeskukseen asennetaan ilmalämpöpumppu ja kirkkoherran pappilaan hankitaan maalämpö. Vesikansan seurakuntakotiin maalämpö tulee vuonna 2013. Hämeenkosken kirkko tullaan liittämään bioenergialla toimivaan aluelämpöverkostoon, mutta liittymisajankohta on vielä avoin.

Kiinteistöjen hoitoa, rakentamista ja energiaa koskevissa ympäristöasioissa vastuhenkilönä toimivat kiinteistöpäällikkö sekä energiavastaava.

6.7 Keittiöt ja ruokalait

Keittiöissä ympäristöohjelma tulee näkymään kasvisaterioiden tarjonnan lisäämisellä, ruokahävikin vähentämisellä ja suosimalla vähähiilisiä aterioita. Lähiruuan määrää pyritään lisäämään sekä suosimaan enemmän luomu- ja reilun kaupan

tuotteita. Keittöiden ja ruuan ympäristövastaavana toimii Parinpellon leirikeskuk-
sen hoitaja.

Päijät-Hämeen alueella lähiruuan ja luomuruuan valikoima on runsas, joten Päijät-
Hämeen alueella vuonna 2012 toimivista lähiruuan ja luomuruuan tuottajista koot-
tiin lista, jonka avulla lähiruuan käyttöä on tehty helpommaksi. Reilun kaupan
kahvin käyttöä lisätään vähitellen. Vähähiilisiin aterioihin panostetaan kiinnittä-
mällä enemmän huomiota raaka-ainevalintoihin.

6.8 Toimistotyö

Toimistotyölle asetettiin ympäristöohjelmassa useita tavoitteita ja vastuuhenkilök-
si asetettiin talouspäällikkö. Toimistotyöhön hankintaan ympäristöystävällisiä
toimistotarvikkeita ja lisätään uusiotuotteiden käyttöä esimerkiksi hankkimalla
uusiopaperista valmistettuja kirjekuoria. Kertakäyttötuotteiden käyttöä pyritään
vähentämään entisestään. Toimistotyölle haetaan Green Office tunnusta ympäris-
tödiplomin voimassaoloaikana.

Olenneisimmaksi tavoitteeksi asetettiin paperin kulutuksen vähentäminen vuosit-
tain. Ensimmäiseksi tavoitteeksi on otettu paperin kulutuksen vähentäminen viisi
prosenttia vuoden 2012 loppuun mennessä. Paperin kulutuksen vähentämisen lisäk-
si seurataan seurakunnan viiden monitoimitulostimen käyttöastetta. Paperin kulu-
tusta pyritään vähentämään uusiokäyttämällä vanhoja kirjekuoria sisäisessä pos-
tissa, suosimalla ruudulta lukemista ja kaksipuoleista tulostusta tai useamman
arkin sijoittamista yhdelle sivulle sekä lisäämällä suttupaperin käyttöä. Sähköpos-
tin käyttöä lisätään tiedonkulussa. Paperia säästetään myös sähköisellä talousra-
portoinnilla ja lähettämällä kirkkoneuvoston esityslistat sähköisenä. Lisäksi piir-
toheittimien ja tykkien käyttöä tapahtumissa ja kokouksissa lisätään. (Seppänen
2011.)

Toimistojen energiankulutukseen kiinnitetään jatkossa huomiota ja energia pyri-
tään säästämään antamalla henkilökunnalle koulutusta ja pudottamalla toimistoti-
lojen lämpötilaa.

6.9 Hautausmaat ja viheralueet

Hautausmaan hoitohenkilöstö ohjeistetaan vuosittain hautausmaan hoidossa ja huomioimaan ympäristöasiat hoitotöissä. Perennahoidon käyttöön otosta on tehty päätös keväällä 2012, ja perennahoitovaihtoehto lisätään hoitohinnastoon vuoden 2013 alusta. Nurmipesätön hoito on käytössä, mutta ei ole hinnastossa. Perennoiden käyttöä myös seurakunnan omissa istutuksissa lisätään.

Hollolan hautausmaan takana oleva niitty ja Kirkon rannan vieressä oleva niitty hoidetaan vuosittain luonnonmukaisina niittyinä. Ne niitetään vain kerran tai kaksi kertaa vuodessa kukintakauden jälkeen. Hautausmailla ja viheralueilla pyritään lisäämään luonnomukaisen hoidon alueita ja suosimaan ympäristöystävällisempiä hoitomenetelmiä. Haitallisten torjunta-aineiden käytöstä pyritään luopumaan kokonaan. (Sinisalo 2011.)

Koneiden huollossa ja hankinnassa ympäristöasiat otetaan entistä paremmin huomioon. Uusia koneita hankittaessa vähäpäästöisyys on yksi hankintakriteeri. Hautausmaiden ja viheralueiden ympäristövastaavana toimii seurakuntapuutarhuri.

6.10 Leiri- ja kurssikeskukset

Parinpellon leirikeskukselle ja Hämeenkosken leirimajalle laadittiin ympäristöohjelma. Lisäksi Parinpellon leirikeskukseen on laadittu ympäristöohjeet. Vuosien 2013–2014 välisenä aikana Hämeenkosken leirimajalle tehtävän remontin ja laajennuksen yhteydessä harmailla jätevesille tehdään oma käsittelyjärjestelmä.

Leirikeskuksia ympäröivä luonto ja sen hyvinvointi on seurakunnalle tärkeää. Luontoarvojen säilyminen huomioidaan kaikessa hoidossa. Metsänhoitotöillä pyritään lisäämään lähiluonnon virkistyskäyttöä. Lakisääteisiä suojelukohteita ei kummassakaan leirikeskuksessa ole. Asiakkaita opastetaan luonnon kunnioittamiseen liikkeessaan leirikeskuksen alueella. Parinpellon leirikeskukseen ja Hämeenkosken leirimajan pihapiiriin ja lähimetsään rakennetaan linnunpönttöjä miestyön ja vapaaehtoisten voimin sekä kunnostetaan Parinpellossa olevat vanha luontopolku ja lenkkipolku. Molempien leirikeskusten piha-alueilla tehdään vuosittain kevätsiivoukset talkoovoimin.

Parinpellon leirikeskuksen ympäristövastaavaksi asetettiin leirikeskuksen hoitaja ja Hämeenkosken leirimajan ympäristövastaavaksi seurakuntamestari. Luontopolun, lenkkipolun sekä linnunpönttöjen rakennuksesta ja hoidosta vastaa jatkossa yksi seurakunnan laitosmiehistä apunaan vapaaehtoistyö.

6.11 Metsänhoito

Seurakunnan metsiä hoidetaan ympäristölainsäädännön mukaan ja metsät ovat sertifioitu. Hollolan seurakunnalla on vuosien 2008-2017 ajan voimassa oleva metsäsuunnitelma. Hämeenkosken kappeliseurakunnan metsille tehdään vuonna 2012 uusi metsäsuunnitelma, jossa toteutetaan osallistuvaa metsäsuunnittelua. Metsää siellä on yhteensä 27 hehtaaria, josta Linnavuoren alue on muinaismuistoaluetta. Yleisesti seurakunnassa on päätetty, että kesähakkuita ei tehdä. (Koljonen 2011.)

Tavoitteita metsänhoidon osalta on lisätä metsien virkistyskäyttöä, vaalia ja suojella monipuolisia ekosysteemejä ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita sekä suosia ekologista metsänhoitoa. Vastuuhenkilönä metsiä koskevissa ympäristöasioissa toimii kiinteistöpäällikkö.

6.12 Liikenne

Ympäristöohjelman yhdeksi tavoitteeksi on otettu vähentää liikenteestä syntyviä hiilidioksidipäästöjä vähentämällä turhia ajoja. Vuosittaisten työpäivän aikaisten kilometrien kokonaismäärä on asetettu yhdeksi ympäristöindikaattoriksi, josta raportoidaan vuosittain toimintakertomuksessa. Seurakunnan liikenteen ympäristövastaavana toimii talouspäällikkö.

Hollolassa ja Hämeenkoskella on vuodesta 2011 lähtien käytetty pienkonebensaa kaikissa kaksitahtisissa ja nelitahtisissa pienkoneissa. Pienkonebensaaseen siirtyminen tehtiin terveys- ja ympäristösyistä. Moottoriöljyjä käytetään laitevalmistajien suosittelemia öljyjä. (Seppänen & Sinisalo 2011.)

Seurakunnan työntekijöiden retkipäivinä ja kokousmatkoilla suositaan kimppakyytejä ja yhteiskuljetuksia. Työpaikkakokoukset ja tapaamiset pyritään järjestä-

mään siten, että niistä syntyisi mahdollisimman vähän liikennettä ja hiilidioksidipäästöjä. Retkikohteet pyritään valitsemaan kohtuullisen ajomatkan päästä. Esi-miehet kannustavat kimpapakyytien käyttöön ja pitävät asiaa esillä työyhteisössä. Yhteiskuljetusten käyttöä pyritään lisäämään.

Kevyen liikenteen käyttöä tehostetaan hankkimalla käytettyjä polkupyöriä sisäi-seen työmatkaliikenteeseen kolmeen toimipisteeseen: Sovituksenkirkkoon, Hollo-lan Kirkonkylälle ja Hämeenkoskelle. Kirkonkylällä pyöriä käytettäisiin välillä Kirkko-Virkistysalue-Kirkko ja Kirkko-Parinpelto-Kirkko. Hämeenkoskella pyö-rät olisivat lähinnä kesätyöntekijöiden käytössä kaikkien toimipisteiden väliseen työmatkaliikenteeseen. Lisäksi työntekijöitä kannustetaan suosimaan kevyttä lii-kennettä tai julkista liikennettä työmatkoihinsa.

Tulevaisuudessa turhaa liikkumista toimipisteiden välillä vähennetään muun mu-assa suunnittelemalla ajoja, hoitamalla useita asioita samalla ajokerralla ja kehit-tämällä yhteistyötä muiden työntekijöiden kanssa, esimerkiksi yhdistämällä eri-näisiä hankintoja samalla ajokerralle. Tietokoneneuvottelun käyttöön on seura-kunnassa mahdollisuus, ja sitä pyritään jatkossa kehittämään yhteistyössä Lahden seurakuntayhtymän kanssa.

7 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa Hollolan seurakunnan ja Hämeenkosken kappeliseurakunnan ympäristöasioiden nykytila sekä laatia katselmuksen pohjalta seurakunnalle ympäristöohjelma. Ympäristöohjelman avulla Hollolan seurakunta hakee kirkon ympäristödiplomia vuonna 2012.

Katselmus toteutettiin opiskelijan ja seurakunnan ympäristötyöryhmän yhteistyönä vuoden 2011 aikana. Työmäärältään katselmuksen teko oli työläs. Katselmuksesta ja erillisistä pienistä selvityksistä syntyi yhteensä 170 sivun paketti. Katselmuksessa Hollolan seurakunnan kaikki toiminnot käytiin läpi Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012 ohjeiden mukaisesti. Saadut tulokset olivat myönteisiä, sillä seurakunta täytti suuren osan ympäristöjärjestelmän minimivaatimuksista. Lisäpisteistä vaadittavat vähintään sata pistettä tulivat kohtuullisen yksinkertaisin toimin täyteen.

Hollolan seurakunnan ja Hämeenkosken kappeliseurakunnan ympäristöohjelma tehtiin valmiiksi alkuvuodesta 2012 ja vietiin huhtikuussa 2012 kirkkoneuvoston hyväksyttäväksi. Ympäristöohjelman lähtökohtana on lakien ja määräysten noudattaminen. Tavoitteena on luoda pysyvä pohja seurakunnan ympäristötyölle ja parantaa ympäristönsuojelun tasoa. Ympäristöasioiden hoito on koko henkilökunnan yhteinen asia ja jokainen työntekijä on omalta osaltaan vastuussa ympäristöohjelman tavoitteiden toteutumisesta. Seurakunnan henkilökunta sitoutetaan toimimaan yhdessä yhteisten päämäärien eteen ja asennekasvatuksella pyritään muuttamaan asenteita ympäristöystävällisempiin tapoihin.

Ympäristöohjelmaan sisällytettiin kaikki katselmuksessa ilmenneet parannuskohdat aikatauluineen ja vastuuhenkilöineen. Ympäristöohjelman konkreettisina tavoitteina on ympäristökasvatuksen sisällyttäminen seurakunnan kaikkiin työmuotoihin, ympäristö- ja eettisten näkökohtien huomioiminen hankinnoissa sekä omaisuuden sijoittamisessa, jätehuollon tehostaminen ja sekajätteen määrän vähentäminen sekä paperin kokonaiskulutuksen vähentäminen. Lisäksi seurakunta sitoutuu pienentämään kiinteistöjen hoidosta aiheutuvia ympäristöhaittoja parantamalla kiinteistöjen energiatehokkuutta, pienentämällä veden- ja energian kulu- tusta ja lisäämällä uusiutuvan energian osuutta. Ympäristöasiat otetaan huomioon

hautausmaiden ja viheralueiden hoidossa. Liikenteessä suositaan kevyen liikenteen käyttöä ja pyritään vähentämään liikenteestä ja kuljetuksista syntyviä hiilidioksidipäästöjä. Kokonaisuutena pyritään vähentämään seurakunnan hiilijalanjälkeä, joka lasketaan vuosittain Internetissä olevalla laskentaohjelmalla.

Ympäristöohjelman laadinnan lisäksi koko prosessilla on kehitetty seurakunnan henkilöstön, luottamushenkilöiden sekä vastuunkantajien ympäristöasenteita myönteiseen suuntaan. Yhteisten päämäärien ohessa myös yhteisön henkeä on tiivistetty ja käytäntöjä yhtenäistetty. Kestävän kehityksen näkökulmasta ajatellen ympäristöohjelman ja ympäristödiplomin avulla seurakunta toimii ympäristön parhaaksi, huomioiden paikalliset sosiaaliset ja kulttuurilliset vaikutukset sekä maailmanlaajuisesti eettiset arvot.

Ympäristöohjelmallaan ja kirkon ympäristödiplomilla seurakunta toimii esimerkkinä muille seurakunnille ja kannustaa heitä ympäristötyöhön ja hakemaan kirkon ympäristödiplomia. Ympäristöasioiden sisältyessä kaikkeen seurakunnan toimintaan seurakunta tekee tärkeää ympäristökasvatustyötä paikallisesti Hollolan ja Hämeenkosken kuntien sisällä sekä yli kuntarajojen. Kun ympäristöasiat on tuotu ympäristöjärjestelmän myötä konkreettisesti esiin jokapäiväisessä elämässä, on ne helpompi sisäistää ja omaksua.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Kirkkohallitus. 2005. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2005. Suomen ev.lut kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2005:5. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hirviluoto, A-L., Lehmuksalo-Hilander, P-L., Maunuksela, M., Riska, T. & Sinisalo, A. 1985. Hollolan kirkko: asutuksen, kirkon ja seurakunnan historiaa. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Oy.

Kirkkohallitus. 2008. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelma: Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus. Lahti: Esa Print Oy.

Sipiläinen, I. & Tukeva, P. (toim.) 2010. Ympäristökasvatus seurakunnissa. Helsinki: Kirjapaja.

Hollolan kotiseutuyhdistys ry, Mantere, H. (toim.) & Raikas, H. 2007. Hollolan hautausmaa – kasveja ja kulttuuria. Hollolan kotiseutukirja XXI: ”Se ol siihen aikaan, kun sika aita tek”. Lahti: Esa Print Oy.

Elektroniset lähteet

Kirkkohallitus. 2012. Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 2012. Sakasti.evl.fi – Kirkon palvelijoille. [Viitattu 7.1.2012]. Saatavissa:
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3AE150>

Suomen ev.lut kirkko. 2012. Seurakuntaliitokset. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. [viitattu 19.3.2012]. Saatavissa:
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/56B3F18677075BDEC225720C003B4B73?OpenDocument&lang=FI>

Suomen ev.lut kirkko. 2012. Kappeliseurakunnat. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. [viitattu 19.3.2012]. Saatavissa:
<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/F9DC7391101E5F44C2257329002C3773?OpenDocument&lang=FI>

Hollolan seurakunta. 2012. Tilastotietoa. Hollolan seurakunta [viitattu 19.3.2012.]. Saatavissa:

http://www.hollolanseurakunta.fi/yleistietoa_ja_lomakkeet/tilastotietoa

Hämeenkosken kappeliseurakunta. 2012. Hämeenkosken kappeliseurakunta [viitattu 19.3.2012]. Saatavissa: <http://www.hollolanseurakunta.fi/hameenkoski>

Kirkkohallitus. 2012. Ympäristö: Diplomiseurakunnat. Sakasti.evl.fi – Kirkon palvelijoille. [viitattu 19.3.2012]. Saatavissa:

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp2?open&cid=Content44A2C8>

Kulttuuriympäristön rekisteriportaali. 22.11.2004. [Viitattu 11.1.2012]. Saatavissa:

http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_kohde_det1.aspx?KOHDE_ID=1000002910

Tampereen hiippakunta. 2012. Hiippakunnan esittely. Tampereen hiippakunta. [viitattu 6.4.2012]. Saatavissa: <http://www.tampereenhiippakunta.fi/00010241-hiippakunnan-esittely>

Wikipedia. 2012. Hollola. Wikipedia Vapaa tietosanakirja. [viitattu 7.4.2012]. Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Hollola>

Wikipedia. 2012. Hämeenkoski. Wikipedia Vapaa tietosanakirja. [viitattu 7.4.2012]. Saatavissa: <http://fi.wikipedia.org/wiki/H%C3%A4meenkoski>

PHJ 2012. Kujalan jätekeskus, kaatopaikkapenkka. Päijät-Hämeen jätehuolto. [viitattu 10.4.]. Saatavissa: <http://www.phj.fi/kujalan-jatekeskus/kaatopaikkapenkka>

LIPASTO-laskentajärjestelmä. 2010. Suomen henkilöautojen keskimääräinen päästö ja energiankulutus matkaysikköä kohden vuonna 2010. VTT. [Viitattu 7.1.2012]. Saatavissa: <http://lipasto.vtt.fi/yksikkopaastot/henkiloliikenne/tieliikenne/henkilautot/hayht.htm>

Muut lähteet

Hollolan seurakunnan ympäristötyöryhmä & Salila, A. 2012. Sisäinen ympäristökatselmus. Hollolan seurakunta.

Hollolan seurakunnan ympäristötyöryhmä & Salila, A. 2012. Hollolan seurakunnan ja Hämeenkosken kappeliseurakunnan ympäristöohjelma 2012–2016. Hollolan seurakunta.

Säde, J. (toim.) 2010. Hollolan hautausmaa –esite. Hollolan seurakunta. Multi-print.

Koljonen, H. Kiinteistöpäällikkö. Hollolan seurakunta. Haastattelu syksy 2011.

Ronkainen, T. Parinpellon leirikeskuksen hoitaja. Hollolan seurakunta. Haastattelu syksy 2011.

Seppänen, H. Talouspäällikkö. Hollolan seurakunta. Haastattelu syksy 2011.

Sinisalo, K. Seurakuntapuutarhuri. Hollolan seurakunta. Haastattelu syksy 2011.

Valovaara, M. Siivooja. Hollolan seurakunta. Haastattelu syksy 2011.

LIITTEET

Liite 1 Yhteenveto ympäristökyselystä

YMPÄRISTÖKYSelyn TULOKSET JA YHTEENVETO

Tällä kyselyllä on tarkoitus kartoittaa seurakunnan työntekijöiden yleisiä ympäristöasenteita ja kerätä tietoa seurakunnan ympäristökäytännöistä. Saatuja tietoja käytetään ympäristödiplomia varten tehtävään nykytilan kartoittamiseen. Kirkon ympäristödiplomin osa-alueet käsittävät koko seurakunnan toiminnan, joten kaikkien panostus on tärkeää. Kiinnittämällä huomiota ympäristöasioihin, kuten jätteen lajitteluun, materiaalien kierrättämiseen, energian säästämiseen sekä luonnon ja rakennetun ympäristön huomioimiseen, voidaan muun muassa saavuttaa taloudellisia säästöjä ja toimia esimerkkinä seurakuntalaisille tuomalla ympäristöarvot yleisesti näkyviin.

Täytä kysely merkitsemällä rasti mielestäsi oikeaan kohtaan. Kiitos vastauksestasi!

Vastaaajan nimi (vapaaehtoinen): _____

YMPÄRISTÖKOULUTUS JA TIETOISUUS

Ympäristökoulutus ja tietoisuus	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Tiedän mikä kirkon ympäristödiplomi on.	26	5	3
Seurakunnassa ympäristöasiat on huomioitu jo riittävän hyvin.	4	15	15
Ympäristöasiat ovat tulleet vastaan työssäni.	32	1	1
Olen osallistunut ympäristökoulutukseen.	3	30	1
Ympäristökoulutusta on ollut riittävästi.	2	22	9
Osallistuisin ympäristökoulutukseen, jos semmoinen järjestetään.	23	2	7

Yleisestä ympäristötietoisuudesta ja ympäristökoulutuksesta merkittävin huomio on, että henkilökunnan mielestä ympäristökoulutusta ei ole ollut riittävästi. Ympäristökoulutukseen kuitenkin osallistuisi suurin osa, jos semmoista järjestetään.

YMPÄRISTÖASIOIDEN HUOMIOIMINEN SEURAKUNNAN TOIMINNOISSA

Otetaanko ympäristöasiat riittävästi huomioon seuraavissa seurakunnan toiminnoissa?	Riittävästi	Kehitettävää	Tyhjä/ En osaa sanoa
Hankinnat	9	20	5
Toimistotyö	7	22	5
Jätehuolto	14	19	1
Kiinteistöjenhoito	13	13	8
Hautausmaat ja viheralueet	12	17	5
Leirikeskukset	12	15	7
Siivous	13	14	7
Keittiöt ja ruokatilat	13	14	7
Metsänhoito	12	10	12

Kehitettävää kyselyn perusteella ympäristöasioiden huomioimisessa seurakunnan eri toiminnoissa löytyy melkein kaikista toiminnoista. Erityisesti toimistotyössä ja hankinnoissa on huomattavasti kehitettävää. Toimintojen kehittämiseen annettiin monenlaisia ehdotuksia ja ideoita.

YMPÄRISTÖASIOIDEN NÄKYVYYS SEURAKUNNAN TYÖMUODOISSA

Kuinka paljon ympäristöasioiden tulisi mielestäsi olla esillä seuraavissa seurakunnan työmuodoissa?	Paljon	Jonkin verran	Ei lainkaan	En osaa sanoa/tyhjä
Lapsityö	13	19	-	2
Rippikoulu	21	11	-	2
Nuorisotyö	20	12	-	2
Diakoniatyö	7	19	-	8
Lähetystyö	9	16	-	9
Jumalanpalvelukset	5	17	4	8
Toimistotyö	15	15	1	3
Tiedotus	15	16	-	3
Aikuistyö	10	16	-	8
Musiikkityö	6	14	2	12
Kiinteistötoimi	25	8	-	1

Hautausmaat ja viheralueet	28	6	-	-
Metsätalous	23	6	-	5

Yleisesti ympäristöasiat halutaan näkyviin kaikessa seurakunnan toiminnassa. Ympäristöasioiden halutaan näkyvän paljon kiinteistötoimessa, hautausmailla ja viheralueilla, metsätaloudessa, rippikoulussa sekä nuorisotyössä. Jonkin verran ympäristöasioiden halutaan olevan näkyvillä kaikessa muussa toiminnassa.

YMPÄRISTÖASENTEET JA -KÄYTÄNTEET

Ympäristöasenteet ja -käytännöt	Usein	Joskus	Ei koskaan	Tyhjä
Suosin kierrätystä.	29	5	-	-
Jätteiden lajittelu toimii työpisteessäni.	28	6	-	-
Lajittelen syntyvät jätteet a) töissä	30	4	-	-
b) vapaa-ajalla	32	2	-	-
Käytän ympäristömerkittyjä tuotteita				
a) töissä	2	31	-	1
b) vapaa-ajalla	7	24	-	3
Tiskaan juoksevan veden alla.	2	17	15	-
Sammutan valot huoneestani, kun poistun pidemmäksi aikaa.	28	6	-	-
Sammutan tietokoneeni työpäivän päätteeksi.	31	-	-	3
Pidän laturin verkkovirrassa vain latauksen ajan.	23	9	2	-
Vältän turhia kopioita ja tulosteita.	26	7	-	1
Suosin lähi- tai luomuruokaa.	10	21	3	-
Huomioin ympäristönäkökulman päivittäisissä ostoksissani/ käyttämissäni tuotteissa/elintavoissani.	10	21	2	1
Kuljen työmatkani a) autolla	25	6		
b) julkisilla	1	4	5	
c) muu, millä?	5	5	3	

Pyörä ja kävely ovat muina kulkuvälinevaihtoehtoina tasavertaiset.

Liite 2 Parinpellon leirikeskuksen ympäristöohjeet

PARINPELLON LEIRIKESKUKSEN YMPÄRISTÖOHJEET

Hollolan seurakunta

Huhtikuu 2012

Parinpellon leirikeskus

Parinpellon leirikeskus sijaitsee Hollolan kirkonkylällä, Vesijärven rannalla. Leirikeskus on rakennettu Parinpellon keskiaikaiselle kylätontille. Nykyinen päärakennus, rakennettu vuonna 1986, sijaitsee kappalaisen pappilan paikalla. Päärakennuksen lisäksi alueella on useita muita rakennuksia: neljä hirsimökkiä, rantasauna, rantamökki, kesämajoitustilaa, kota, leirikirkko ja vanha navetta, johon kunnostettu sisäliikuntatila. Lisäksi alueelta löytyy nuotiopaikka, leikkikenttä sekä tennis- ja lentopallokentät.

Rakennusten kunto ja energiatehokkuus

Parinpellon leirikeskus liittyi kunnallistekniikkaan vuonna 2010. Kaikki jätevedet menevät siis kunnan viemäriverkostoon. Vuonna 2011 rakennetun uuden kodan vieressä voi tutustua luonnonmukaiseen jätevesien käsittelyyn ja käydä tarpeillaan kompostoivassa kuivakäymälässä. Leirikeskuksen rakennuksissa suoritetaan pieniä korjauksia vuosittain. Vuonna 2011 remontoitiin päärakennuksen majoitustilojen kaapistot. Vuoden 2012 aikana leirikeskukseen asennetaan ilmalämpöpumppu.

- **Sammuta turhat valot**
  - **Sulje ovet ja ikkunat kylmällä ilmalla**
- SÄÄSTÄT ENERGIAA**

Luontoarvot

Rantaviivaa seurakunnalla on 13 hehtaarin leirikeskuksen alueella noin puoli kilometriä. Vesijärven eliöstön kunto ja järven virkistyskäyttö on seurakunnalle tärkeää ja järven tilaan kiinnitetään jatkuvasti huomiota. Seurakunnan vapaaehtoiset tekevät vuosittain rantakaislikon niittoa. Terveystarkastaja ottaa seurakunnan uimarannasta vesinäytteet säännöllisesti. Vaikka leirikeskus ei sijaitse tärkeillä pohjavesialueilla, pohjavesien suojeluun kiinnitetään huomiota kaikessa toiminnassa.

Leirikeskusta ympäröivä luonto on monimuotoinen. Vesijärven rannassa elää monipuolinen kasvi- ja eläinlajisto. Leirikeskuksen metsä on monimuotoista mäntykangasta. Metsässä kiertää noin

puolentoista kilometrin pituinen lenkkipolku, jolla voi nauttia luonnon rauhasta tai pysähtyä lenkkipolun läheisyydessä olevaan leirikirkkoon, joka on aivan järven rannassa, keskellä tiivistä koi-vikkoa.

Leirikeskuksen pihalla ja lähimetsissä on linnuille pönttöjä, joihin ne voivat tehdä pesänsä. Seurakunnan vapaaehtoistyö tekee pönttöjä lisää ja hoitaa niitä säännöllisesti. Alueella on myös vanha luontopolku, joka kunnostetaan lähiaikoina. Luontopolulla voi käydä tutustumassa ympäröivään luontoon lähemmin.

**Älä roskaa luontoa vaan la-
jittelle syntyvät jätteet niille
tarkoitettuihin paikkoihin
Kunnioita luontoa, eläimiä
ja kasveja
Älä pidä turhaa meteliä**

Muinaismuistoja ja historian havinaa

Leirikeskuksen piha-alueella on museoviraston vuonna 2004 inventoima kiinteä muinaisjäänös, kuppikivi. Kuppikivi on ajoitettu olevan rautakautinen. Kivessä on kahdeksan selkeästi erottuvaa kuppia sekä neljä epä määräisempää kuppia.

**Pysähdy hetkeksi miettimään men-
nyttä aikaa, sen ajan ihmisiä ja
elämää. Miten nykyinen elämämme
eroaa rautakauden ajan elämästä?
Kulttuurihistoriallinen perintömme
on meille tärkeää ja osa meitä.**

Lahden kaupunginmuseo teki leirikeskuksen alueella kesällä 2010 arkeologisia kaivauksia, joissa löytyi kodan yläpuoleisesta rinteestä muinaisten metsästäjä-keräilijöiden jäljiltä kivikauden keramiikkaa, kvartsiaineistoa sekä ruuanlaitosta kertovaa palanutta luuta ja liesikiveä.

Liikkuminen alueella

Henkilökunnan asioinnit ja tavarakuljetukset pyritään mahdollisuuksien mukaan keskittämään yhteen ajokertaan viikossa. Samalla ajolla hoidetaan mahdollisimman monta asiaa. Autolla ajot leirikeskuksen alueella rajoittuvat isompien tilausten kuljettamiseen rantasaunalle. Esimerkiksi pienemmät kahvitukset kannetaan koreissa tai maitokärkyjen avulla. Huoltoajoja on eniten huoltomiehillä ja kesällä talonmiehellä.

Yhteiskuljetuksia alueelle ei säännöllisesti järjestetä. Järjestettävät yhteiskuljetukset ovat lähinnä päivän tapahtumia.

- **Saapuessasi ja lähtiessäsi alueelta, suosi yhteiskuljetuksia, vähennät hiilidioksidipäästöjä.**

Ruoka ja ruokailu

Parinpellon leirikeskuksen ruokaan kiinnitetään tarkasti huomiota jo raaka-aineiden valinnassa. Valinnoissa suositaan lähiruokaa ja kotimaisia raaka-aineita. Esimerkiksi perunat, raparperit, omenat ja marjat tulevat lähialueelta. Reilun kaupan tuotteista käytössä on kahvia, teetä ja mausteita. Joskus pöytiä koristavat myös reilun kaupan ruusut. Luomutuotteista käytössä on hiutaleita, myslä ja teetä. Portaat luomuun -ohjelmassa keittiö on tasolla yksi. Koko Parinpellon henkilökunta on suorittanut ympäristöpassin syksyllä 2011. Ruokahävikkiä vähennetään käyttämällä ylijäänyt ruoka hyödyksi esimerkiksi leipomalla ylijääneestä puurosta sämpylöitä.

- **Otathan ruokaa vain sen verran kuin arvelet jaksavasi syödä. Lisää saa hakea.**
- **Minkälaisia raaka-aineita käytät kotonasi?**